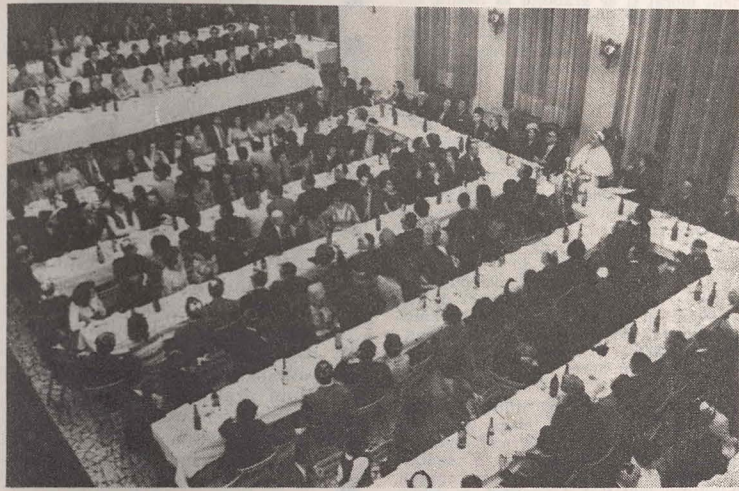

ZILE DE PESAH...

Peste 700 de invitați au prăznuit cele două seri de Seder la restaurantul ritual al F.C.E.

Să-i mulțumim lui Dumnezeu pentru aceste zile de Pesah 5735, pe care le prăznuim în deplină libertate, după toate regulile și prescripțiile străvechi, așa cum sună versetul Hagadei pe care am spus-o în serile de Seder. Deși la ora cind aceste rinduri merg la tipar sărbătoarea nu s-a încheiat, este pe deplin evident că ea a fost celebrată și în acest an în toate comunitățile noastre, aducând lumină și bucurie în căminele credincioșilor. La București — unde se află cea mai mare obște — sintem încă sub impresia minunatelor seri de Seder, desfășurate la restaurantul ritual, cu participarea a peste 700 de comenseni, dintre enoriașii de vază. Știri îmbucurătoare despre prăznuirea Sederului am primit de la comunitățile din Iași, Timișoara, Dorohoi, Cluj, Galați și din multe alte locuri. De fiecare dată corespondenții noștri au ținut să sublinieze atmosfera de elevație și bucurie în care a decurs sărbătoarea.

UN REMARCABIL EFORT ORGANIZATORIC

Ca în toți anii, pregătirile de Pesah au început cu multe săptămâni înainte. Trăducând în viață îndemnul Eminenței Sale d. Șef rabin, conducerea Federației și comunitățile din țară s-au îngrijit ca Pesah-ul să pătrundă în casa fiecărui coreligionar, până în cel mai depărtat colț al țării. A fost asigurată din vreme aprovizionarea cu azimă, făină de azimă, vin ritual și celelalte alimente rituale. Nu a fost omisă nici matza șmira, pentru cei mai ortodocși dintre coreligionari. Azima

și celelalte alimente de Pesah au fost trimise din timp și în cantități înrutețite îndestulătoare comunităților, cu recomandarea ca distribuția să se facă potrivit cerințelor enoriașilor. În București au funcționat 6 centre de distribuție; în țară comunitățile au organizat câte unul sau mai multe centre, de la caz la caz. Fapt este că distribuția a decurs în cele mai bune condițiuni, spre deplina mulțumire a enoriașilor. A fost un adevărat seder, cuvânt care în limba ebraică are sensul de ordine.

În centrul pregătirilor s-au aflat bătrînii obștei, coreligionarii bolnavi, singuri, în neputință de a munci. Toți aceștia au primit în preajma sărbătorii un ajutor bănesc de Pesah — în afara ajutorului obișnuit, ce-l primesc în tot cursul anului — precum și azimă și celelalte alimente. Persoanele nedepasabile au fost vizitate la domiciliu de către membri din conducerea comunității, care odată cu un cuvânt frățesc și urări de sărbătoare, le-au adus și pachetul de alimente. La București un mare număr de coreligionari bătrîni și bolnavi au fost vizitați de d-na Amalia dr. Rosen. Tot așa, pensionarii căminelor de bătrîni ale Federației.

...ȘI CEI MAI TINERI ENORIAȘI

De la bătrîni, să trecem la cei mai tineri enoriași ai obștei. Ca și în anii precedenți, semnalul sărbătorii a fost dat la București de către cursanții de la Talmud Toră, care potrivit tradiției au organizat, în duminica premergătoare Pesahului, (Continuare în pag. V-a)

Mesaje de Pesah 5735

Cu prilejul sărbătorii de Pesah 5735, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a trimis și a primit mesaje și urări din partea a numeroase personalități și organizații evreiești. Printre aceștia se află Exzellența Sa Efraim Katzir, președintele statului Israel; Șefii rabinii statului Israel Shlomo Goren și Obadia Iosef; dr. Nahum Goldman, președintele Congresului Mondial Evreiesc; dr. Itzhak Rafael, ministru cultelor din Israel; Iosef Burg, ministru de interne al statului Israel; organizația „Mizrahi”; Samuel Haber, directorul executiv al Joint-ului și Theodor Feder, directorul secției europene; United Jewish Appeal

(S.U.A.); Congresul Evreiesc din Canada; Bnei Brith — S.U.A. etc.

Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a primit din partea d-lui rabin Zernah Zambrovsky, președintele organizației religioase „Mizrahi” din Israel un mesaj de felicitare în care se spune: „Ne-am bucurat aflînd că ați fost reales în Parlamentul României. În numele conducerii centrale a organizației „Mizrahi — Hapoel Hamizrahi” și în numele meu personal vă felicităm cu acest prilej. Alegerea Dv, este o înaltă cinstitură care se răsfrînge asupra întregii colectivități evreiești din România.”

Plecarea în Australia a Eminenței Sale d. Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

Federația Comunităților Evreiești din Australia a invitat pe Eminența Sa d. Șef rabin și pe d-na dr. Rosen să viziteze colectivitatea evreiască din această țară și să participe la comemorarea răscoalei ghetoului din Varșovia, din anul 1943.

Dînd curs acestei invitații, d-na și d. Șef rabin au părăsit în ziua de 30 martie a.c. țara. Pe aeroportul internațional Otopeni au venit să-i conducă și să le ureze un călduros drum bun, d-nii: Emil Sechter, secretar general al F.C.E.; Daniel Segal, președinte și Martin Băluș, vicepreședinte al Comunității evreilor din București; prim-rabin I. M. Marilus; președinți de temple și sinagogi, funcționari ai Federației, enoriași.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

Activitatea Eminenței Sale

În ziua de 16 martie a.c. d-na și d. Șef rabin dr. Moses Rosen s-au întors de la Geneva, unde Eminența Sa a luat parte la ședința comitetului de conducere a „Joint”-ului, în vederea stabilirii programului acțiunii de asistență pe anul 1975.

La 20 martie a.c. Eminența Sa a plecat la Paris, spre a depune mărturie în procesul împotriva criminalului de război Vasile Boldeanu, una din căpeteniile legionare din timpul rebeliunii din ianuarie 1941.

În ziua de 23 martie Eminența Sa a revenit în țară.

La plecare și sosire au venit pe aeroportul internațional Otopeni conducătorii Federației și ai Comunității evreilor din București, președinți de temple și sinagogi etc.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

CINE ESTE VASILE BOLDEANU

Un criminal de război legionar la Paris

În ziua de 21 martie a.c. completul Tribunalului corecțional XVII din Paris a început judecarea procesului lui Vasile Boldeanu. Printr-un ciudat joc juridic, acesta nu a apărut la acest proces în postura de acuzat — cum ar fi fost logic și firesc — ci... de victimă. „Victimă” calomniată mai întii de către d. Jean-Pierre Bloch, președintele Ligii internaționale împotriva rasismului și antisemitismului (LICA) iar apoi de către sfinția sa Michel-Philippe Laroche, preotul bisericii ortodoxe franceze. Ambii dezvăluieră trecutul criminal al lui Boldeanu iar acesta, socotindu-se ultragi, s-a adresat Justiției.

Spre a-și sustine acuzațiile formulate împotriva lui Boldeanu și a ajuta justiția, preotul Laroche a propus să fie audiați mai mulți martori, printre care și Eminența Sa d. Șef rabin al evreilor din România. Aprecind importanța cazului, d. Șef rabin s-a deplasat în acest scop la Paris, deși la citeva zile înainte de Pesah prezența d-sale era atât de necesară în mijlocul obștei. Acest lucru l-a arătat chiar d-sa tribunalului, la începutul depoziției: „Toate îndatoririle mele sînt sacre, dar îndatorirea aceasta, de a face auzit aici glasul victimelor, de a face auzit glasul adevărului, consider că este și mai sacră”. Impresionat de această profesiune de credință, tribunalul francez a ascultat cu toată luarea aminte și considerația cuvenită depoziția de peste o oră a Eminenței Sale. Aceasta, ca și mărturiile celorlalți martori, coroborate cu piesele aflate la dosar au reconstituit biografia acestui sinistru personaj, a cărui existență constituie un neîntreput șir de infracțiuni, începînd de la furt și spurge și mergînd pînă la instigare la crimă, crimă și trădare de patrie.

Dar să dăm cuvîntul faptelor; ele vor răspunde cel mai bine la întrebarea: Cine este V. Boldeanu?

Născut în anul 1902 în comuna Rîșipiți-Rîmnicu Sărat, V. Boldeanu urmează Facultatea de teologie din București și devine preot. Dar el trădează curînd misiunea sfîntă și, dezonorînd satana, se alătură încă în anul 1927 mișcării legionare, agentura hitleristă din România. Ascensiunea sa este rapidă, căci rînd pe rînd este ajutor de comandant, inspector, comandant al organizațiilor județene ale Gărzii de Fier din Putna și București,

ajungînd pînă la culmile ierarhiei legionare, cu titlul de „secretar general al Gărzii de Fier”. În funcțiile pe care le deține ia parte activă la organizarea, pregătirea și de multe ori la executarea acțiunilor criminale fasciste. Astfel, în anul 1938, este surprins difuzînd manifeste instigatoare naziste, fapt pentru care este tradus în fața Tribunalului militar din Brașov. Anterior fusese arestat pentru participare la organizarea atentatului căruia i-a căzut victimă I. G. Duca, prim-ministrul de atunci al țării. În primele zile ale lui septembrie 1940, Boldeanu ia parte la manifestațiile legionare din Piața palatului, unde trage focuri de revolver asupra unui ofițer român.

Un capitol deosebit de singeros din biografia lui Boldeanu datează din trista perioadă a dominației legionare. Între altele, există dovezi că a luat parte la pregătirea singerosului masacrul din noaptea de 29/30 noiembrie 1940, cînd legionarii au exterminat zeci de frunțași ai vieții politice deținuți atunci în închisoarea Jilava. De asemenea, a organizat masacrarea lui Nicolae Iorga, Virgil Madgearu și a altor personalități proeminente. S-a păstrat chitanța prin care V. Boldeanu confirmă primirea sumei de 500.000 lei, prețul crimei monstruoase pe care o pregătea.

Între timp, V. Boldeanu, urcînd pe scara ierarhiei legionare, are prilejul să ia parte nemijlocit la pregătirea rebeliunii și a îngrozitoarelor pogromuri din 21—23 ianuarie 1941. Există probe zdrebitoare în acest sens. Așa, s-a păstrat o chitanță scrisă de mină și semnată, cu următorul conținut: „Subsemnatul preot Vasile Boldeanu de la biserica „Sf. Voievozi” din București am primit în calitate de conducător al biroului organizației Mișcării legionare suma de 10.000.000 (zece milioane) lei, pentru organizarea și diverse cheltuieli pentru Mișcarea legionară, în ianuarie 1941”. Citeva luni mai tîrziu, un raport al organelor de stat arată mult mai explicit destinația ce a fost dată acestei sume. „Am onorează a vă aduce la cunoștință — se spune într-un raport cu data de 6 octombrie 1941 — că preotul Vasile Boldeanu a primit de la Administrația patrimoniului mișcării un avans de 10.000.000 (zece milioane) lei, pentru procurarea de motocicletă necesare organiza-

VICTOR RUSU

(Continuare în pag. a V-a)

Cuvîntul cititorilor

PE MARGINEA UNUI SPECTACOL AL T.E.S.-ULUI

După apariția cronicei lui Sara Stein (nr. 339 al revistei) am primit la redacție următoarea scrisoare din partea unui cititor din București.

Am citit în revista dv. cronică asupra spectacolului de la T.E.S. cu piesa „Ordinul” de Fritz Hochwälder. Autoarea, cunoscută prin judiciozitatea criteriilor artistice și prin eleganța feminină a stilului, ne oferă interesante și îndreptățite reflecții pe marginea acestui spectacol. Consider recenzia cu atât mai bine venită, cu cât publicul — sau măcar o parte a lui simte nevoia unei ghidări în sensurile acestei piese. Imi permit, ca spectator al T.E.S. și cititor al dv., să vă împărtășesc propria mea experiență.

Ce se întâmplă, de fapt, în această dramă? Un onorabil (fără nici o ironie) funcționar al poliției austriece este pus pe neașteptate în situația de a-și aminti de un episod deloc onorabil al trecutului său. Cu decenii în urmă a făcut parte din trupele de ocupație hitleriste din Olanda și, în această calitate, a avut un rol în moartea fetiței unui membru al rezistenței antifasciste. Momentele de atunci nu se trezesc dintr-o dată în memoria sa. La început, îi apar ca un caz străin, pe care trebuie să-l elucideze, dar o anumită neliniște începe să-l cuprindă, o neliniște care, încetul cu încetul, îl va implica și pe el în ancheta ce se desfășoară. Îl chinuie o bănuială, se zbate, caută să reconstituie trecutul său estompat de hotărârea luată de el cândva de a-l îngropa pentru todeauna. Acum, cel puțin în sine, nu se mai ascunde, nu fuge de ceea ce a săvârșit atunci, vrea să știe totul despre el însuși, are în somnii, crize de nervi.

Pină la urmă totul îi redevine clar: da, el a avut o contribuție la pieirea acelei fetițe. Ea a murit într-un fel de accident, dar el a fost acela care a cercetat-o și a brutalizat-o, împingînd-o spre gestul fatal. Pentru comisarul Mittermayer sosește, împreună cu această limpezire, clipa unei noi decizii, o decizie de data aceasta împotriva instinctului de conservare. Într-adevăr, el caută o situație limită în profesia sa, confruntarea cu o bandă de periculoși răufăcători, pentru că vrea să moară. Și moare. Cade la datorie, în aparență. În realitate, însă, el s-a pedepsit singur pentru participarea la ororile naziste.

Iată un om care, pină la urmă, își descoperă conștiința — vrea parcă să ne spună piesa. Un om care a fost numai „aproape un criminal de război”, dar care socoate că pentru acest rol trebuie să-și aplice singur sancțiunea supremă. Care ar fi, atunci, concluzia? Aici apare o grea problemă pentru spectatori, deoarece concluzia care li se impune este aceasta: fiți atenți, nu toți S.S.-iștii au fost bestii, unii au fost doar semi-S.S.-iști sau cvasi-S.S.-iști, participanți involuntari, care au izbutit să nu împuște și să nu spînzure, care au efectuat doar arestări și au dat cel mult cite un brînci, ca eroul acestei piese. Iar răul minor comis de ei n-a fost dictat de o concepție inumană, ci de așa-zisa disciplină, care era de fapt o explicabilă frică de represaliile conducerii S.S.-iste. Au executat, sililit, un ordin, unul din acele ordine blestemate, căruiua nu i se puteau împotrivi și pe care, chiar fără să vrea, îl lăsa să-i dezumanizeze, să-i transforme în călăi. Da, pină la urmă, ordinele acestea blestemate sînt de vină. De aceea desigur, și piesa se numește „Ordinul”. Titlu care sună ca o acuzație la adresa celor ce dădeau porunci nefaste și care totodată, solicită o anumită înțelegere și compasiune, dacă nu chiar o reabilitare a celor care au fost nevoiți să îndeplinească poruncile, pentru că altfel îi lăștea și pe ei moartea celor condamnați la pierire în camerele de gazare și crematoriile naziste.

Recunosc că, îndată după spectacol, morala lui m-a făcut să mă întreb dacă nu e cazul să renunț la un anumit simplism generalizator în judecarea S.S.-iștilor, la oroarea globală pe care această tagmă mi-a stîrnit-o de cînd i-am cunoscut rostul și activitatea (în oarecare măsură și pe propriul meu suflet...).

Dar am citit apoi cronică din revista dv., care denunță viguros mecanismul barbar al proliferării călăilor prin alienarea și automatizarea oamenilor. Și gândurile mele asupra acestei piese au luat o altă direcție. Mi-am amintit, mulțumită procesului dialectic al contrastelor, de Kurt Gerstein, eroul „Vicariului” lui Hochwälder, personaj real, care a făcut și el parte din ierarhia S.S., cu rangul de Obersturmführer. Nu știu cum a ajuns el în S.S. dar o lume întreagă știe astăzi cu cită pasiune a acționat ei pen-

tru a denunța bestialitatea nazistă chiar în anii cînd ea se dezlănțuia. Figura lui Gerstein mi-a apărut încărcată de sarcasm la adresa unor idei sugerate de piesa „Ordinul”. Mesajul lui Gerstein — transmis cu riscul, și, în cele din urmă, cu prețul vieții sale — a fost: asemenea crime nu trebuie să se petreacă, trebuie salvate milioane de evrei din cumplitul prizonierat hitlerist, trebuie împiedecate monstruoziități asemănătoare în viitor.

Autorul „Ordinului”, plin și el de compasiune, spune de asemenea: astfel de lucruri nu trebuie să se mai petreacă! Dar ce fel de lucruri? Un semi-criminal nazist sau numai un executant laș ori inconștient — care timp de decenii a trăit liniștit și amnezic — are un brusc reviriment moral și se grăbește să moară sub gloanțele unor tilhari. E o dramă, inconștitabil, și nu o putem disprețui, o dramă la care s-a ajuns datorită unui coșmar al istoriei care nu trebuie să se mai repete.

Totuși, nu cumva s-a produs în piesă o anumită deplasare de accent, o anumită escamotare a raportului călăi-victime? Nu cumva e nelolal — ca să nu spun periculos — îndemnul autorului de a proceda la o selecție a membrilor S.S.-ului? Unul a fost un criminal sadea, altul n-a tras cu pușca, ci a izbit numai cu pumnii, al treilea n-a dat pumni, ci numai brînci ș.a.m.d. Iar dacă unul dintre ei — să spunem: unul mai puțin fanatic — refacă după cîteva zeci de ani o nevroză și se autolichidează, nu cumva săvîrșim o serioasă eroare exclamînd: bietul de el! — și uitînd că a fost amestecat în exterminarea unei ființe nevinovate?!

Acesta poate fi, în ultimă analiză, sensul „Ordinului” sau măcar unul din sensurile lui posibile. O stranie clemență se degajă din scenele sale, o tendință de înduioșare pentru răfăcirea eroului, chiar și o tentativă de amnistiere. Amintiți-vă de clipa cînd părintele victimei își exprimă dorința de a privi numai în ochii asasinului. E drept că privirile pot fi metaforic nimicitoare, dar atunci cînd e vorba de pieirea unei ființe dragi — și cînd s-a produs un uriaș holocaust de ființe dragi — privirea, ca un simbol artistic al sancțiunii, nu mai are eficiență, cel mult introduce o nuanță de grotesc, dacă nu chiar de ridicol.

Domnule redactor, cel de mai sus constituie doar un punct de vedere relativ la echivocul conținutului acestei piese și nu urmăresc nicicum să pună în discuție oportunitatea prezentării ei. Săcot chiar că, prin valoarea realizării scenice, T.E.S.-ul a amendat deficiențele de substanță ale lucrării acestui dramaturg necunoscut pină acum publicului nostru.

TRACTOARE CRAIOVENE

Pe harta industrială a României se înscrie un nou centru al producției de tractoare. La Uzina de mașini agricole „7 noiembrie” din Craiova se află într-un stadiu avansat lucrările pentru intrarea în fabricația de serie a primului tractor ce se produce la Craiova. Aici urmează a se fabrica, pentru început, tractorul cu încărcător hidraulic de 45 cai-putere, apt să servească în agricultură, construcții, exploatarea forestiere și în diferite ramuri industriale. Cu noul tractor se va putea executa o gamă variată de lucrări: lucrări agricole, excavații, încărcări și descărcări de mărfuri.

UN MILION DE COPIL...

Numărul copiilor înscriși în cercurile tehnico-aplicative și științifice a sporit substanțial în ultimii ani. În cele 31.189 cercuri din casele picnierei, din întreprinderi industriale și agricole de stat, din cooperative agricole de producție, stațiuni pentru mecanizarea agriculturii, își desfășoară activitatea un milion de copii, care încă din primii ani de școală se inițiază în diferite domenii productive, lărgindu-și orizontul cunoștințelor și dezvoltându-și aptitudinile și talentele.

O NOUĂ AEROGARĂ

La Oradea a fost dată în folosință o nouă și modernă aerogară. Clădirea va asigura excelente condiții traficului de pasageri pe cursele internaționale, satisfăcînd numărul mare de călători din multe țări, care vin în tratament la renumitele stațiuni balneoclimaterice Felix, Stîna de Vale și Tinca-Bihor.

ȘANTIER NAVAL

Au început lucrările de construcție a Șantierului naval Tulcea. Șantierul va fi profilat pe producția de nave de pescuit oceanic, de tipul cel mai complex și de capacitate cea mai mare realizate pină acum pe plan mondial. De asemenea, se prevede ca acest șantier să efectueze reparațiile navelor de pescuit oceanic (traulere) și ale transportoarelor frigorifice. Prin complexitatea și tehnicitatea lor, navele construite la Tulcea vor fi, practic, nave-uzină, echipate cu cele mai moderne echipamente destinate pescuitului, prelucrării peștelui și conservării acestuia la temperaturi scăzute.

VAGONUL NR. 72 000

La întreprinderea de vagoane din Arad a fost recepționat vagonul cu nr. 27 000 realizat în actualul cincinal. În această perioadă colectivul întreprinderii a asimilat în fabricația de serie peste 80 de tipuri de vagoane, toate construite după proiecte elaborate de specialiștii uzinei sau în colaborare cu institute de studii și proiectări din țară. În acest an, nomenclatorul întreprinderii consensuează 40 de tipuri de vagoane, o parte din ele fiind destinate exportului.

Casa Froben

Împlinirea a cinci secole de la înființarea „Casei Froben” care s-a ilustrat în domeniul tiparului ebraic, constituie un prilej de reliefare a locului important pe care l-a deținut obștea evreiască din Basel în cultura iudaică și, mai ales, în istoria tipăriturilor ebraice.

Primele tipărituri ebraice din Basel datează din anul 1516. În luna aprilie a aceleiași an au apărut Psalmii la „Casa Froben”. Era vorba de o ediție bi și trilingvă care, pe lângă textul ebraic conținea și traduceri în grecește și latinește. Ediția, în bune condiții grafice, cuprinzînd și ilustrații, a apărut sub îngrijirea directă a lui Johannes Froben. Ceva mai târziu a apărut o nouă ediție a Psalmilor, cu text exclusiv ebraic.

În secolele care au urmat s-au tipărit la Basel numeroase scrieri ebraice, care din punct de vedere tematic cuprindeau un domeniu deosebit de vast: Biblia și Talmudul ca și traduceri din idîș și din germană, diferite cărți din Scrierea sfîntă și cărți de rugăciune, lucrări halahice și filozofice precum și lucrări din alte domenii ale religiei și culturii evreiești. Pe lângă aceasta, a fost tipărită la Basel și o literatură a ebraiștilor neevrei care au arătat un interes deosebit pentru limba Bibliei. Astfel, printre cărțile ebraice tipărite găsim și numeroase tratate de gramatică de autori evrei ca Elia Levita și Moșe Kimchi, dar și de neevrei ca Sebastian Munster și Johannes Reuchlin.

O importanță deosebită prezintă ediția din Basel a Talmudului, tipărită de Ambrosius Froben între 1578—1580. În acea vreme Italia era un important centru de cultură iudaică. În această țară, în special la Veneția, existau tipografii mari pentru literatura ebraică, unde în prima jumătate a secolului al XVI-lea apăruseră primele ediții complete ale Talmudului. Dar, curînd după aceea, clericii din ora-

șele-stat de pe acele meleaguri începură lupta contra Talmudului care fu pus la index. S-a căutat atunci a se imprima această lucrare fundamentală a iudaismului în una din tipografiile elvețiene. În 1516, autoritățile din Zürich au refuzat să aprobe tipărirea Talmudului în orașul lor. În cele din urmă, tipărirea Talmudului a devenit posibilă la Basel. Corector pentru limba ebraică a fost angajat Israel ben Daniel Sifroni din Guastalla, lângă Padua.

Întregul Talmud babilonian, fără tratatul Avoda Zara, a fost tipărit într-un rîstimp scurt — din mai 1578 și pină în toamna anului 1580 — ceea ce poate fi considerat drept o performanță la etalonul acelor timpuri. Pentru titlurile diferitelor tratate s-au folosit majuscule impodobite cu reprezentări în sens figurat, adică se reprezenta o persoană sau un lucru care în denumirea ebraică începe cu litera respectivă. Aceste litere ornamentate — care au fost folosite și mai târziu — pot fi considerate drept caracteristice tiparului talmudic din Basel.

În cartea „Kafrot Vaferah” a lui Iacob ben Isaac Luzzatto, care a fost de asemenea tipărită la Basel cu ajutorul lui Israel Sifroni, tot la casa tipografică Froben, Sifroni se scuză într-o poezie pentru greșelile de tipar apărute și arată că ele se datorează faptului că a lucrat cu persoane neevreiești și că în zilele de sărbătoare a trebuit să lipsească din localitate, deoarece la Basel nu exista pe atunci o comunitate evreiască. În legătură cu această tipăritură ebraică este de remarcă faptul că ornamentarea literelor pe pagină de titlu este executată de Hans Holbein cel tînr.

Prin anii 1618—1619, în tipografia lui Ludwig Konig, care preluase Casa de tipărituri a familiei Froben, a fost imprimată „Biblia rabinică” din Basel, cele 24

de Cărți ale Scrierii sfinte, cu Targumim și comentarii. Un discurs funebru în ebraică al lui Erasmus Oswald Schreckenfuchs pentru Sebastian Münster fusese tipărit în 1553 ca supliment la Targum de către Henric Petri, acesta fiind cel mai cuprinzător text pe care un ebraist neevreu l-a conceput și l-a publicat în secolul al XVI-lea.

Este evident rolul de seamă jucat de „Casa Froben” ca și de centrul de tipărituri din Basel, în momente în care tiparul ebraic întâmpina dificultăți în celelalte centre tipografice europene. Asupra acestui rol se oprește stăruitor, într-o lucrare amplă, bine documentată, dr. Joseph Prijs. Lucrarea acestui erudit, completată de fiul acestuia, Bernhard, și publicată în 1964, prezintă o privire completă asupra tiparului ebraic din Basel, începînd cu primile texte, foi volante de probă, tipărite în anii 1492—1493 și continuînd cu perioada dintre 1516 și 1866. Acolo se amintește, printre altele, despre un „discurs academic în cîntea limbii ebraice” finit în anul 1792 de către Johann Jacob Herzog, fiul unui profesor de teologie din Basel, despre o rugăciune pentru prosperitatea Baselului (redactată în 1789, după exodul evreilor din Sundgau la Basel), despre o altă rugăciune pentru prevenirea holerei, tipărită din însărcinarea Consistoriului Central al Franței.

Tipăriturile ebraice cu inscripția „Casa Froben” și „tipărit la Basel” se înscriu în istoria culturii ebraice ca un moment remarcabil. O imagine asupra acestui moment o oferă și expoziția cuprinzînd aproape 150 de tipărituri, instalată în noua clădire a bibliotecii Universității din Basel.

COMUNITATEA DIN URUGUAY

Comunitatea din Uruguay este una din cele mai tinere obști evreiești de pe continentul sud-american. Primul grup de evrei, originari din Argentina, s-a stabilit în Uruguay în toamna anului 1907. Doi ani mai târziu, în 1909, lua ființă cea dintâi instituție comunitară, societatea de ajutor mutual „Ezra”, ale cărei statute, în limba ebraică, au fost tipărite la Buenos Aires. În august 1911 era constituită la Montevideo asociația „Menora”, având ca obiectiv promovarea învățământului religios. În anul 1916, grație eforturilor comune ale grupurilor de askenazim și sefarzi, a fost achiziționat un teren pentru cimitir la Montevideo. În anii imediat următori au fost constituite primele „he-darim”, primele „ghemilot hassadim”, primele biblioteci populare ale obștei. La sfârșitul celui de-al doilea deceniu al secolului nostru au fost construite cele dintâi sinagogi — una la Montevideo, cealaltă la Salto, în nordul țării. Tot atunci s-au pus bazele clubului popular „Morris Winevski” în cadrul căruia au fost organizate cenaculuri literare, formațiuni teatrale și muzicale, cu un rol important în viața culturală a obștei.

Un alt moment remarcabil în viața spirituală a comunității a fost apariția, în anul 1926, a celei dintâi publicații, „Unser Leben”, mai întâi periodic și apoi cotidian în limba idiş. Anii '30 au fost marcați de crearea unor așezări agricole evreiești, mai ales în partea de sud-est a țării. Patru asemenea așezări, „19 de Abril”, „Mercedes”, „Porvenir” și „Tres Arboles” au luat ființă în jurul micilor localități Paysandu, unde au fost înființate și întreprinderi pe baze cooperatiste, pentru prelucrarea produselor agricole.

În anii holocaustului și în primii ani de după război, obștea din Uruguay a cunoscut o importantă creștere numerică, o dată cu stabilirea în țară a citorva mii de coreligionari salvați din ghetourile și lagărele morții naziste.

Actualmente, comunitatea evreiască din Uruguay numără circa 52 000 de membri, dintre care 48 000 sînt stabiliți în capitala țării-Montevideo. Obștea din Montevideo e constituită din patru grupe comunitare: Comunitatea askenază (circa 25 000 de membri), Noua comunitate evreiască (12 000 de membri, majoritatea proveniți din Europa centrală), Comunitatea sefaradă (5 000 de membri) și Comunitatea evreiască ortodoxă (circa 6 000 de membri). Mici comunități, formate din cîteva zeci de familii sînt răspîndite în alte opt localități urbane din țară. Două comunități ființează în așezări agricole. În mica localitate Paysandu există o comunitate hasidică formată din 50 de familii venite din Europa răsăriteană.

Reunite în Asociația Comunităților Evreiești din Uruguay, grupurile comunitare dispun de aproape 30 de sinagogi. În afara citorva cursuri de Talmud Torá, funcționează peste 20 de cercuri de studii ale „Asociației pentru cunoașterea valorilor Bibliei”. În cadrul acestor cercuri se țin cicluri de conferințe pe teme de istorie a evreilor, de filozofie și cultură iudaică. Centrul cultural comunitar din Montevideo, care dispune de un mare și modern imobil, adevărat reuniuni culturale, găzduiește manifestări variate dedicate cunoașterii creațiilor literaturii și artei evreiești. Formația de teatru idiş de amatori prezintă săptămînal spectacole dramatice sau montaje literar-muzicale. În editura comunitară „Lamifne” au apărut în cadrul unei colecții intitulată „Religie și gândire evreiască” lucrări de prezentare a problemelor fundamentale ale istoriei și spiritualității evreiești. Aceiași editură promovează creația literară din Uruguay, în aria căreia s-au remarcat valori ca romancierul Ithak Vainsencher sau tînăra poetă Teresa Porcencanski.

La Montevideo apar două din cele unsprezece cotidiane idiş editate actualmente în lume: „Haint” și „Unzer Frainit”. Apare, de asemenea, publicația bilingvă „Presencia”, în limbile spaniolă, idiş și ebraică.

meridionale

Pe pămîntul Heladei antice...

Obștea evreiască din Atena este una dintre cele mai vechi comunități iudaice de pe meleagurile Europei. Istoricii antici vorbesc despre neguțatori evrei care veneau din diferite orașe ale Iudeei spre portul Atenei — azi Pireu — desfășurînd un intens schimb de mărfuri. Date istorice mai precise se referă la anii domniei lui Hircan, a lui Herodes și a prințesei Berenice, pe care populația Atenei îi cinstea cu titluri onorifice și omagii publice, ca o reliefare a bunelor și amplerelor relații dintre Iudeea și cetatea Atenei. Primii istorici creștini amintesc, de altfel, despre o sinagogă din Atena în secolul I î.e.n.

În decursul istoriei, pe pămîntul anticilor Elade s-au perindat tot felul de stăpînitori: goți, bizanțini, catalani, italieni și, în sfîrșit, dominația otomană. Toate aceste stăpîniri au sărăcit așezarea ateană în general și obștea evreiască în special. O dată cu cucerirea otomană, în 1456, sub sultanul Mohamed al II-lea, s-a interzis stabilirea evreilor la Atena. De atunci și pînă cînd orașul a devenit capitala Greciei moderne, n-a existat acolo o obște evreiască organizată. Un document din anul 1705 semnaleză prezența unui număr de 25 de familii evreiești.

În anul 1834, cînd Atena devine capitala Greciei, printre oamenii din suita regelui se afla și un membru al familiei Rothschild. Obștea evreiască începe să sporească numeric, încetul cu încetul; evrei din Izmir, din diferite orașe grecești și din insule, se stabilesc în capitală. În primăvara anului 1847, ca urmare a intervenției ducese Sofia de Piacentia, cititoare asiduă a Bibliei și care nutrea simpatie pentru evrei, s-a acordat obștei o parcelă de pămînt de peste 3 000 de metri pătrați în perimetrul central al orașului, spre a se construi o sinagogă și o locuință pentru rabin.

La începutul secolului nostru, obștea din Atena se mărise prin venirea unor evrei din Europa centrală. În 1912, cînd Salonica a trecut sub stăpînire grecească, mulți evrei din acest oraș-port s-au mutat la Atena.

În preajma celui de-al doilea război mondial, obștea număra circa 4 000 de membri, care duceau o viață liniștită. A izbucnit însă războiul și în aprilie 1941 Atena a căzut în miinile italienilor și apoi a trecut sub ocupație nazistă.

La început populația evreiască n-a fost supusă discriminărilor. Ea s-a bucurat încă de drepturi religioase, culturale și economice. Lucrurile s-au schimbat brusc în momentul în care stăpînirea militară și administrația civilă a fost preluată de hitleristi. Imediat, aceștia au început pregătirile pentru sinistra „soluție finală”.

Spre sfîrșitul lunii martie 1944, detașamente de S. S-iști au năvălit în locuințele evreilor din Atena arestîndu-i pe bărbați și ordonînd ca femeile să se prezinte la centre speciale de „triere” în următoarele cîteva zile. La 2 aprilie 1944, 1100 de evrei atenieni au fost îmbarcați în vagoane de vite și transportați spre lagărele de exterminare din Polonia. Ulterior au fost deportați și ceilalți evrei din Grecia. Deportarea a fost organizată de generalul nazist von Stroop, aceiași care participase și la lichidarea ghetoului din Varșovia.

Dar, în vreme ce evreii din Salonica și din alte cîteva centre grecești au fost exterminați aproape cu toții, parte din evreii din Atena au reușit să se salveze. Aceasta datorită acțiunii energice, curajoase a unor conducători ai obștei, cît și sprijinului concetățenilor.

În fruntea obștei evreiești din Atena se afla pe atunci rabinul Moșe Barzilai. El s-a alăturat mișcării de rezistență antihitleristă din Grecia, la fel ca și bătrînul rabin Moșe Shimon Pesah din orașul Volo. Un document al rezistenței antifasciste grecești, document datat februarie 1945, menționează în următorii termeni elogiși acțiunea păstorului spiritual al evreilor atenieni: „Trebuie evidențiată personalitatea Excelenței Sale prim-rabinului Barzilai, care deși a fost

supus la amenințări și teroare spre a preda hitleristilor o listă a populației evreiești, nu numai că nu a dat această listă, dar a fugit în munți, împreună cu mulți enoriași, luînd cu el toată arhiva obștei evreiești”.

În memoriile sale, rabinul Barzilai oferă o imagine sugestivă a evenimentelor din acele zile. Cîtam cîteva fragmente din aceste memorii: „Am aflat prin prieteni greci despre pregătirile naziștilor pentru deportarea populației evreiești. Am convocat imediat la sinagogă pe capii de familie și le-am explicat că situația este foarte critică și că trebuie să plece în munți și să se alăture partizanilor. Celor care nu s-au prezentat la sinagogă le-am telefonat și le-am vorbit în așa fel ca Gestapoul să nu înțeleagă convorbirile. Le-am spus că bolnavul este în stare foarte gravă și doctorii îi prescriu să părăsească orașul și să plece la munte... Autoritățile germane îmi cereau mereu, sub amenințări, să le predau liste complete cu membrii obștei noastre. În dimineața zilei de 22 septembrie 1943, convocat pentru a patra oară, m-am înfățișat din nou și de la început le-am spus ofițerilor germani că n-am adus cu mine nicio listă. Ei s-au enfiurât și m-au amenințat că-mi risc viața dacă nu le dau imediat lista cerută. Eu le-am prezentat atunci actul poliției din anul 1941 în care se confirma că răufăcătorii au devastat sediul comunității. Am adăugat că de atunci nu s-a mai efectuat nici o înregistrare și că nu avem o evidență cît de cît normală. Prin aceasta am reușit să fac ca lucrurile să se tergiverseze. Mi s-a dat un nou termen, de data aceasta de 48 de ore, ca să aduc o listă întocmită după memorie, cu cît mai multe adrese

exacte. Cînd am ieșit de la Gestapo după ultimatum, am hotărît să-mi duc activitatea de salvare pînă la capăt. Am luat contact cu conducătorii partizanilor din Atena și i-am rugat să ajute la scoaterea din oraș a evreilor amenințați cu deportarea și exterminarea. Aranjamentul s-a făcut imediat. Organizația de rezistență s-a angajat să-i scoată din Atena pe evreii care nu fuseseră ridicați încă de Gestapo și să-i ducă în Grecia liberă, adică în munți. Participarea tuturor celor care ajungeau în regiunile libere din munți în detașamentele de partizani nu era obligatorie, dar orice evreu care dorea să lupte era primit imediat în unitățile de luptă sau auxiliare. La rîndul lor, conducătorii obștei evreiești s-au oferit să transmită comandamentului partizanilor toți banii comunității aflați la diferite bănci, aceasta spre a se putea cumpăra, arme, echipament și alimente”. Astfel, prin acțiunea rabinului Barzilai și a celorlalți conducători ai obștei, care de altfel au plecat toți în munți în regiunile controlate de partizani, au putut fi salvați o mare parte din evreii din Atena (afară de cei care au fost prinși de Gestapo și trimiși în lagărele de exterminare de pe teritoriul Poloniei).

Holocaustul nazist a lovit crunt obștea evreiască din Grecia. Cea mai mare și mai înfloritoare comunitate, aceea din Salonica a fost pur și simplu nimicită. La terminarea celui de-al doilea război mondial, din cei 77 000 de evrei — cîți fuseseră înregistrați la recensămintul efectuat în 1938 — mai trăiau mai puțin de 5 000.

Actualmente, obștea din Atena numără circa 1 200 de membri, fiind cea de-a treia ca mărime în rîndul centrelor comunitare evreiești din Grecia. Obștea dispune de două sinagogi, pe lîngă una dintre acestea — Sinagoga sefaradă — funcționînd un curs de Talmud Torá.

Jubileu la Livorno

Anul acesta se împlinesc 260 de ani de la reorganizarea comunității evreiești din Livorno. Deși cea mai tînără dintre importantele comunități evreiești italiene, fiind fondată în 1583, ea a fost mult timp farul călăuzitor al vieții spirituale evreiești prin importantele centre de învățămînt superior, a tipografilor iudaice precum și a buneii stări a membrilor comunității.

Primele dovezi ale așezărilor evreiești în aceste locuri le găsim din anul 1583. Strădania familiei de Medicis, de dezvoltare a orașului și portului, a determinat creșterea substanțială a populației: și maranii spanioli persecutați de Ferdinand al II-lea și-au găsit refugiu la Livorno, în 1590. În anii 1591 și 1593, persoanele doritoare să se stabilească la Livorno — inclusiv evreii — au căpătat drepturi și privilegii. În acea perioadă comunitatea din Pisa și-a înființat o ramură la Livorno (avînd o sinagogă și un cimitir ritual). În anul 1597 comunitatea din Livorno a devenit de sine stătătoare cu jurisdicție completă în cazurile civile și chiar penale.

În anul 1715 comunitatea din Livorno este reorganizată, devenind cu adevărat reprezentativă. De la această dată orice evreu, indiferent de origine poate fi ales în comitetul de conducere, compus din 60 membri. Trei membri din consiliu, purtînd denumirea de „cenzori” erau însărcinați cu controlul chestiunilor interne ale comunității. Prin această autonomie a fost suprîmătat prin încorporarea Toscanei în imperiul francez.

Ulterior între anii 1814—1822 comunitatea și-a recăpătat parțial autonomia.

În anul 1861 la restabilirea regatului italian, comunitatea evreiască este condusă de trei membri. În fine în anul 1881 comunitatea se reorganizează pe baze noi și după principii comune tuturor comunităților evreiești italiene.

În tot acest timp nu au fost impuse restricții speciale evreilor la Livorno, astfel că și-au putut dezvolta activitatea, contribuînd în deosebi la dezvoltarea comer-

țului și industriei. În această perioadă Livorno a devenit important centru comercial.

Dar ceea ce prezintă o deosebită importanță este faptul că viața spirituală a obștei a cunoscut o continuă dezvoltare. Rabinatul întreține legături cu sefarzimii din Amsterdam și Londra, fiind deseori consultat în chestiuni religioase complicate.

Printre rabinii vestiți din secolul al XVII-lea amintim pe David Nieto; în secolul XVIII-lea pe Joseph Ergas, Malachi Hakohen, Abraham Isaack Castello, Joseph Athias, H.J.D. Azula; în secolul XIX-lea pe Sabato Morais și Elia Benamozegh iar mai recent pe fostul șef rabin al comunității Alfredo Toaff. Originar din Livorno a fost și cunoscutul ebraist Davis Castell.

Sinagoga din Livorno, clădită în anul 1603 se numără printre monumentele arhitectonice ale orașului. Între anii 1650—1658 a funcționat aici prima tipografie ebraică. Ea a deschis tradiția tiparului ebraic, multe scrieri sfinte purtînd ulterior pe copertă inscripția „Tipărit la Livorno”.

Astăzi obștea numără doar o mie de membri, care continuă o tradiție veche de secole.

CARNET

LOCURI ȘTIUTE

S-a spus că o călătorie în jurul pământului este cel mai scurt drum către tine însuși. Nu știu cât adevăr cuprinde acest paradox, dar sigur mi se pare că drumul către tine însuși trece prin acele locuri care au făcut să fi tu însuși. Ca acest mormint comun de la Hebron, unde părinții noștri, Avraam, Itzhak și Iacov, unde mamele noastre, Sara, Rivka și Lea, și-au aflat odihna veșnică.

Urc înțiorat colina care duce spre Mahepela. Pășesc în tăcere pe treptele late de piatră, tocite de pașii aștor generații. Pășesc cu mare băgare de seamă, aproape în virful picioarelor, ca nu cumva să turbur liniștea sfântă. Și totuși — sau poate e doar o părere — ecolul mersului meu se reverberează în spațiul acesta închis, se lovește de pereții înalți, formați din blocuri mari de piatră. De unde cunosc aceste blocuri de piatră cenușie, unde am mai văzut aceste lespezi masive, făcute să înfrunte veacurile?

— Sint aceleași blocuri ca și cele de la Kotel hamaaravi, zidul de apus al templului din Ierusalim, explică însoțitorul nostru. Arheologii au stabilit că datează de pe vremea lui Herodes. El cel dintâi a pus să se înalțe deasupra peșterii cu cele trei perechi de morminte sacre un cavou de piatră. Mai târziu zidirea inițială a fost extinsă. Dar oricât de multe au fost epocile și diferiții ziditori, nimeni și nimic nu au putut altera atmosfera de sobrietate și sfințenie a lăcașului.

Ca să ajung aici am străbătut un drum lung — în spațiu și în timp. Din târgul copilăriei, unde, ca fiecare, am crescut în umbra ocrotitoare a părintelui Avraam și a mamei Sara, am urmărit cu încordată luare aminte împrejurările vieții lor și i-am condus cu inima sfințită de durere, așa cum orice fiu își conduce tatăl și mama, pe ultimul drum. De atunci, din anii surizători ai copilăriei, știam că ei se odihnesc aici, la Maarot Hamahpela, lângă Kiriath Arba, cărui i se mai spune și Hebron, în peștera pe care părintele nostru Avraam a cumpărat-o cu 400 de sicli de argint de la Efron-hititul. Cunoșteam în cele mai mici amănunte scena cumpărării, de parcă aș fi fost eu însumi de față. Imi erau cunoscute fiecare cîmînt, fiecare gest, fiecare întorsătură de frază a celor doi prinți orientali. Nu, Avraam nu a acceptat ca locul să-i fie dăruit, așa cum insistă Efron-hititul, ci a stăruit ca să-l plătească cu bani buni, sunători:

— De binevoiești, a vorbit Avraam către Efron în auzul a tot poporul aceluia pînt, ascultă-mă și ia de la mine prețul țarinei și voi îngropa acolo pe moarta mea.

Răspuns-a atunci Efron lui Avraam și i-a zis:

— Ascultă, domnul meu, țarina prețuiește patru sute de sicli de argint. Ce-i aceasta pentru mine și pentru tine? Îngroapă-ți dar pe moarta ta!

Atunci, ascultînd pe Efron, Avraam a cîntărit atîta argint cît a spus acesta în auzul fiilor lui Het. Și așa, țarina lui Efron care e lângă Mahepela, în fața stejarului acela, țarina și peștera din ea și toți pomii din țarină și tot ce era în hotarele ei de jur împrejur s-au dat lui Avraam proprietate de veci înaintea fiilor lui Het și a tuturor celor ce se strînseseră la poarta cetății.

Iar acum mă aflu cu adevărat aici! La Mahepela, în preajma mormintului lui Avraam și a celorlalți părinți... Gîndul, turburător prin sine însuși, e exacerbant de peisajul insolit, de lumina intensă, mult mai intensă decît sîntem noi obișnuiți, de ecolul pașilor ce se reverberează în încăperea de piatră. Mă aflu aici, după un drum cu mașina, printre coline și dealuri roșcate, cu vegetație săracă, întrerupte ici-colo — oază verde — de câte o plantație de măslini sau lămii. Apoi, din nou lanțul de coline și dealuri galben-roșcate. Drumul e puțin circulat. Din cînd în cînd o mașină sau un camion, mai des cîte unul sau doi așini mînați din urmă cu blindă răbdare de către un om în port orientat. Pe marginea drumului pasc capre și oi, cresc chiparoși. Cîteva case, un sat ce somnolează în soare, apare și dispare în goana mașinii, apoi din nou dealurile galben-roșcate... Peisaj uscat, arid, de stepă ce prevestește deșertul ce se întinde nu prea departe de aici.

Toate acestea au rămas în urmă. Le voi regăsi la întoarcere, dar încercat de greutatea emoției încercate nu voi avea ochi pentru ele. Acum pășesc în încăperea de piatră și mă opresc cu ferocitate în fața orificiului prin care se văd mormintele. Ele sînt dedesubt, în peșteră, așa cum erau sistem din Tora. Deasupra lor e cavoul, încăperea de piatră de pe vremea lui Herodes, prin care de mii de ani s-au perindat atîtea generații. Ca într-o ceară fierbinte, pașii lor s-au imprimat pe treptele de piatră de la intrare.

Înaintăm în tăcere. La acest ceas al amiezii, lăcașul e mai puțin frecventat. De obicei e mult mai multă lume, mi se spune, mai ales în lunile de vară. Oamenii de prin partea locului, dar și mulți veniți din toate zările lumii. Vin la sursă, la locul unde odihnesc părinții. Evrei, dar nu numai ei, căci locul acesta e sacru pentru toate cele trei mari religii monoteiste. Fiecare se roagă aici în legea lui, dar cu toții se regăsesc întru același simțămînt de căldă iubire filială. Fii ai aceluiași părinte, frați adică între ei. Care trebuie să lepede de pe ei veșmintul strîmt al ne iubirii, să astupe, precum părintele lor Avraam, izvoarele vrajbei, și să sape fîntîni. Fîntîni ale vieții curate, ale dragostei și belșugului. Acesta este în fond înțelesul ultim al pelerinajului la sursă, la locul sfințit nu atît prin moartea, cît prin viața lui Avraam și a celorlalți părinți.

Copleșit de gînduri și simțămînte pășesc fără cuvînt prin poarta de ieșire. Soarele orbitor de amiază, lumina strălucitoare, neobișnuit de intensă, îmi dă amele. Inchid ochii, apoi îi deschid și privesc mut priveștiștea ce se deschide. Un oraș orientat, construit în terase, pe dealurile dispuse ca un amfiteatru natural. Vegetație săracă, ici-colo un palmier sau un bananier cu tulpină uscată, fără ramuri, cu o cunună vegetală la virf. Oare unde în acest peisaj să plasez stejarul străvechi, cel luat mărturie pentru târgul încheiat între Efron-hititul și părintele nostru Avraam? Nu știu, nu pot să știu, poate undeva după colina aceea din stînga, poate dincolo de ea. Nu știu și nici nu e important să știu. Importante sînt aceste pietre care înfruntă milenii, importantă și sacră e țarina aceasta în care își dorm veșnicia părinții noștri.

Și mai presus de toate, important și sfințit e simțămîntul de elevație, pace și de frățietate pe care îl inspiră aceste locuri.

VICTOR RUSU

Impresiile unui oaspete din Canada

Dr. Alan Rose, directorul executiv al Congresului evreiesc din Canada, care a vizitat de curînd obștea noastră, a adresat o călduroasă scrisoare de mulțumire Eminenței sale dl. Șef rabin dr. Moses Rosen. Reproducem pasaje din acest mesaj.

„Vă scriu în numele Congresului evreiesc din Canada, spre a vă exprima oficial caldă apreciere pentru ospitalitatea și bunăvoința ce mi-a fost arătată de către Federația Comunităților Evreiești în timpul recente mele vizite în România. Am fost profund mișcat și impresionat de eforturile Comunității evreiești de sub conducerea Dvs. pentru a menține o via-

ță evreiască înfloritoare. În România de astăzi se fac multe mitzvoț, grație conducerii eficiente și devotate a Federației, care vă datorează multe, precum și a depunerii înțelegerii și libertății religioase acordată de către guvernul român.”

Vizita mea la restaurantul kașer, unde am constatat măsurile luate spre a se trimite masa la domiciliu celor nedepășabili, căminul pentru bătrîni, îmbrăcămîntea precum și asistența pentru membrii comunității, au fost pentru mine un viu exemplu al viabilității evreiești din comunitate care a făcut atîtea pentru menținerea tradiției după holocaustul nazist.”

De la comunitățile noastre

ARAD

Fericită aniversare

Dr. Zoltan Iakobovits, președintele comunității, a împlinit zilele acestea vârsta de 70 de ani. A fost un prilej fericit pentru membrii acestei comunități de veche tradiție să-și exprime sentimentele de prețuire și stimă față de sărbătorii.

Obștea din Arad se numără și azi printre comunitățile noastre mari. În cadrul ei funcționează sîntele noastre lăcașe de rugăciuni, Talmud Tora, o cantină rituală și un serviciu de asistență a coreligionarilor bătrîni și bolnavi. O realizare cu care obștea se mîndrește pe drept cuvînt este azilul de bătrîni, admirabil așezămînt de asistență.

Toate aceste înfăptuiri sînt rodul muncii insufleteite, pline de rivnă sfîntă, a comitetului comunității, în frunte cu dr. Zoltan Iakobovits. La împlinirea vârstei de 70 de ani îi urăm și noi viață lungă, sănătate și putere de muncă, spre a se putea consacra mai departe familiei și obștei sale.

SUCEAVA

Bar Mitzva

La sinagoga Hevra Gach a avut loc ceremonia de Bar Mitzva a lui Andi Croitoru, fiul d-rului Simeon Croitoru. Au participat rudele, enoriașii sîntului lăcaș și cursanții de la Talmud Tora, pe care sărbătoritul o frecventează și în cadrul căreia a fost pregătit pentru acest eveniment religios.

DECESE

În perioada 11—25 martie a.c. în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumate:

Horodniceanu Mendel (82 de ani) str. Polonă 103; Michelstein Strul (49) Pîrgari 23; Schwartz Bița (75) Lacul Zănoaga 31; Zingher Ruhla (94) Calea Călărășilor 85; Florescu Samuel (75) Piața Kogălniceanu 1; Fradis Samson (77) Luterană 5; Spindler Paula (82) Luca Stroici 11; Jaeger Aurel (63) Enăchiță Văcărescu 58; Goldenberg Adela (69) Theodor Speranță 75; Schainer Adela (62) Prisaca Dornei 2; Ordnung Rosalia (60) Colței 14; Sandolovici Clara Rașela (69) Galați 8.

Familii Plafker și Rabinowitz (S.U.A.), Haimovici, Leibovici, Mozes, Levi (Israel), Polak, Barenboim, Șlaiser (România) și toți cei care i-au iubit, anunță cu nemărginită durere, încetarea din viață a celui care a fost

LEIBIȘ SOLOMON (Podul-Iloaie, Iași, New York)

Neștersă vom păstra în inimile noastre veșnic indoliată, amintirea și dragostea pentru cel mai iubit și înțelept tată, frate, unchi și bunici.

Cu adîncă durere, Marcu Kendler aduce la cunoștință încetarea din viață a soției sale

RIFCA KENDLER

decedată la 22 februarie a.c. la Piatra Neamț.

În veci nu vei fi uitată!

Zdrobiți de durere, Gilda Avam, soție, familiile Carol Steinberg, Marcu Mihalovici, prof. Hero Steinberg, dr. Schratler Aurel din Huși, ing. Mihalovici Leo — Brăila, familiile Leizer-Iași și familia Șmil Avram — Herzlia, Israel, anunță împlinirea a 2 luni de la pierderea scumpului și dragului lor

LUPU AVRAM

care a încetat din viață în ziua de 4 februarie a.c.

Amintirea lui va rămîne veșnică în inimile noastre.

ACUM 90 DE ANI

• **IN NEGREȘTI**, județul Vaslui, primarul orașului, d. Costache Arghiropol, vînzînd cît de mulți sînt evreii săraci, a luat inițiativa unei colecte între comercianții târgului. Banii strînși i-a predat rabinului spre a-i împărți în ajun de Pesah.

• **LA BOTOȘANI**, societatea Or-Hadaș a dat o reprezentare teatrală, spre a putea împărți ajutoarele de Pesah. Rezultatul material nefiind destul de mare, societatea a făcut și o colectă, cumpărînd 100 chile mațot. Între contribuitorii, în afară de membrii societății au fost și mai mulți români. Doctorul Kalischer a donat 200 lei.

• **LA PLOIEȘTI**, societățile Azile benei Israel și Alavot-Emet au dat în seara de 12 martie o serată dansantă cu tombolă, din produsul căreia s-au împărțit la săraci cartofi precum și cîte 2 lei de familie.

• **LA ROMAN** s-au distribuit la sărmani, de Pesah, 1000 lei din fondul gabelei precum și 1500 kilograme mațot, oferite gratuit de domnișorul Marcel, Marcu Zwickel și Alter Flinter.

• **LA PIATRA NEAMȚ**, președintele societății Damelor, Sossi Goldner, a împărțit din venitul societății, la mai mulți sărmani, cîte două chile carne.

• **IN PODUL — TURCULUI** s-a aranjat un bal spre a împărți ajutoarele de sărbători, la creștini și la evrei. Balul a fost organizat, ca și în cei doi ani precedenți, de d. Michel Braun și soacorta. La vinzarea biletelor a dat concursul și d. D. C. Dimitrescu, judecătorul ocolului Zeletin.

• **LA VASLUI**, comandantul pompierilor, d. Dimitrie Mihăilescu, a împărțit 100 kilograme mațot la săraci. Societatea Juventus a împărțit 200 kilograme.

Gazeta Fraternitatea din 20 martie 1885 relatează o serie de interesante manifestări cu prilejul sărbătorii de Pesah. Astfel:

• **PRIMARUL** orașului Dorohoi a venit în localul sinagogii și s-a împărțit suma de 200 lei la săracii evrei convocati în acest scop.

Dania este urmare a unei colecte făcute de Primărie pentru a-i ajuta și pe săracii creștini, cu prilejul Paștelui.

• **LA FĂLTICENI** „s-a dat înaintea aristocrației române, în 14 martie, o reprezentare teatrală în folosul săracilor de orișice rit. Onor. D-na Maria Ghișescu a oferit pentru acest scop, gratis, salonul dumneaei. Din produsul reprezentației a dat pentru săracii evrei, prin d. I. Diamand, 200 lei”.

Stimulați de acest fapt, domnișii I. L. Segall, N. Lanof, S. Melmann și I. Wechsler au organizat o loterie avînd drept cîștig 300 chile mațot. În ziua de 8 martie a avut loc tragerea și d. Meier Nacht dobîndind cîștigul, l-a împărțit la săraci.

ZILE DE PESAH...

(Urmare din pag. 1-a)

Sederul lor la Sinagoga Mare. Și ca și în anii precedenți, ceremonia s-a desfășurat în prezența Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen. Desigur că această prezență este remarcată și scotită de toți drept o expresie a grijii pe care păstorul nostru spiritual o poartă viitorului obștei. Anul acesta semnificația a fost și mai evidentă, căci revenit de la Paris — unde o importantă chestiune îi reclamase prezența — Eminența Sa a plecat direct de la aeroportul Otopeni la Sinagoga Mare, spre a fi de față la Sederul cursanților.

A fost o mare bucurie pentru Eminența Sa și pentru toți cei de față să constate că tinerele vârstare și-au însușit la Talmud Torah cunoștințele necesare, putând nu numai să pună „cele patru întrebări”, ci să dea și răspunsurile Hagadei. După cum bucurie și emoție au trezit în inimă cîntecele interpretate de corul celor mici, dirijat cu atita dragoste de maestrul A. Schwartz. Pentru toate acestea, Eminența Sa a adresat calde felicitări cursanților, melamdimilor și celorlalți colaboratori.

IN PRIMA SEARĂ DE PESAH

Miercuri 26 martie, prima seară de Pesah. Enoriașii din București au venit în număr mare la Templul coral, care strălucea de lumină și bucuria curată a sărbătorii. După serviciul divin și citirea Mesajului adresat de Eminența Sa, enoriașii s-au îndreptat la casele lor, spre a începe prăznuirea Sederului. Altul a fost însă drumul Eminenței Sale în această seară. Însoțit de d-na dr. Rosen, de conducătorii Federației și ai Comunității din București, domnia-sa a trecut în sălile alăturate sfintului lăcaș, unde în jurul mesei împodobite au luat loc enoriași bătrîni, lipsiți de familie, în imposibilitate de a prăznuiră Sederul acasă. Păstorul nostru spiritual a ținut să vină personal în mijlocul lor, să ia loc, fie și numai pentru câteva clipe, la masa lor de Seder și să le adreseze urarea tradițională *Hag Kașer Vesameah!* În cele două seri au prăznuiră aici Sederul peste 600 persoane. Cu toții au fost ospații doriți și respectați ai obștei. Tot aici au luat masa, cu sau fără plată, în toate cele 8 zile de Pesah.

După impresionantele momente petrecute în mijlocul enoriașilor de la Templul coral, Eminența Sa și ceilalți conducători ai obștei au vizitat căminele de bătrîni, aducînd și acolo bucuria sărbătorii. Cu lacrimi în ochi, pensionarii acestor lăcașe și-au exprimat recunoștința

pentru condițiile excelente de care se bucură, datorită grijii obștei și a conducătorului ei.

UN SEDER CU PESTE 700 COMESANI

La ora 9 seara a început Sederul central, la restaurantul ritual din str. Popa Soare. În sala feeric iluminată, în jurul mesei cu mult gust aranjate, s-au aflat — în ambele seri — peste 700 comesani, dintre enoriașii de vază ai obștei bucureștene: distinși intelectuali, scriitori, artiști, precum și cursanții de ebraică și iudaistică. Mesader a fost Eminența Sa, care a citit și interpretat rînd cu rînd și filă cu filă paginile Hagadei. Corul, admirabilul cor dirijat de d. W. Scolnik, a interpretat cu măiestrie imnurile și cîntecurile acestei sărbători. Sederul s-a prelungit mult după miezul nopții, dar nici nu a simțit cum au trecut orele. De la acest Seder am plecat nu numai cu simțăminte alese, dar și mai bogată sub raport spiritual.

RELATĂRI DIN ȚARĂ

Așa cum ne-au comunicat corespondenții din provincie, Sedere colective au fost organizate la aproape toate comunitățile mai mari. La Iași, circa 400 persoane au prăznuiră Sederul la restaurantul comunității. Mesaderul a fost d. rabin Dauber. La Timișoara, mesader a fost d. prim-rabin dr. Ernest Neumann. La Galați, a fost oficiat de d. haham Butnaru, cu participare a peste 200 persoane. La Dorohoi (mesader d. haham Pincu Wasserman), și la Botoșani (mesader d. haham Strul Moscovici) au luat parte peste 250 persoane în fiecare oraș. Sedere colective s-au desfășurat de asemenea în comunitățile din Cluj Napoca, Oradea, Bacău și Arad, (mesader d. rabin Lerner)

În toate cele 10 restaurante rituale ale comunităților din orașele: București, Iași, Dorohoi, Botoșani, Bacău, Galați, Cluj, Oradea, Timișoara și Arad, s-a servit masa, cu sau fără plată, tuturor enoriașilor, atît celor ce mîncîncă în cursul anului cit și celor ce au ținut să respecte riguroso regulile alimentației de Pesah.

...Zilele de Pesah se scurg una după alta, dar bucuria lor va stărui multă vreme în inimile noastre. Să-l slăvim pe Dumnezeu pentru această bucurie curată, să adresăm recunoștința noastră conducerii luminate a României socialiste care asigură tuturor cetățenilor drepturi și libertăți depline, fără deosebire de naționalitate sau credință.

CINE ESTE VASILE BOLDEANU

(Urmare din pag. 1-a)

rii unui corp legionar motomecanizat... În timpul rebeliunii legionare din ianuarie 1941, motocicletele și autocamioanele au fost confiscate de organele care au luat parte la restabilirea ordinii.

În timpul zilelor și nopților de groază din ianuarie 1941 Vasile Boldeanu și compari săi s-au dezlănțuit cu toată cruzimea și ferocitatea pe care o minte omenească aproape că nu și le pot imagina. Țara întreagă și îndeosebi capitala au trăit clipe de groază și teroare. Magazine, case de locuit, instituții au fost devastate. Cartierelor Văcărești și Dudașii au fost incendiate și date pradă flăcărilor. În puterea nopții, sute de oameni nevinovați au fost ridicați din mijlocul familiei, înghesuiți ca vitele în camioane, bătuți crunt și duși în locuri necunoscute, unde au fost schingiuiți pînă au pierit în chinurile groaznice. În acele zile de infern, nenumărate temple și sinagogi au fost devastate și incendiate, sulurile sfinte ale Torei profanate, rabini și deservenți de cult ridicați de la rugăciune, scuipați, bătuți și schingiuiți îngrozitor. Și toate aceste fărâdele îngrozitoare au fost pregătite, organizate și executate de căpeteniile legionare, printre care Vasile Boldeanu și de către ciraci acestora. Există depoziii zguduitoare ale unor victime și martori oculari care atestă participarea directă a lui Vasile Boldeanu la aceste orori. Astfel, d. Isidor Weis din București declară: „În cursul rebeliunii legionare din ianuarie 1941, fratele soției mele, Hahn Aron, domiciliat în strada Cantemir nr. 9 a fost smuls din mijlocul familiei de către o bandă legionară condusă de Vasile Boldeanu iar în urma torturilor suferite nu s-a mai putut restabili, decedînd în iarna anului 1942”. Iar altă victimă, Steiner Alexandru, declară: „În calitate de comandant legionar, Vasile Boldeanu a condus jafurile și asasinatelor din cartierul Popa Nan și Dudașii. Eu însumi am fost crunt bătut de o bandă comandată de el. De pe urma loviturilor am rămas surd de o ureche”. Șirul acestor depoziii este lung, îngrozitor de lung...

După reprimarea rebeliunii și restabilirea ordinii, Vasile Boldeanu a fost tradus în fața tribunalului militar al Comandamentului Capitalei, care luînd în considerație gravitatea crimelor sale și probele zdrobitoare de la dosar, a pronunțat la 28 mai 1941 sentința în care se spune: „Cu unanimitate de voturi, Tribunalul declară pe acuzat preot Vasile Bol-

deanu vinovat de crimă de instigare și organizare de rebeliune și favorizare a infracțiunii... Cu unanimitate de voturi îl condamnă la 10 ani muncă silnică și degradare civică pe viață”.

În urma acestei sentințe rămăși definitivă, un comunicat al Ministerului Instrucțiunii publice și al cultelor din 14 iunie 1941 face cunoscut că „întind seama de gravitatea faptelor comise de Vasile Boldeanu și de situația ce și-a creat-o (condamnarea sa la 10 ani muncă silnică), acesta nu mai are autoritate morală de a rămîne printre preoții români iar Sfînta Patriarhie cu adresa nr. 1203/1941 ne-a făcut cunoscut că i s-a retras calitatea de preot”.

Și biografia acestui apostol al trădării și crimei continuă pe aceeași linie funestă. În anul 1942, cu complicitatea unui ofițer hitlerist, izbuteste să evadeze din închisoarea Aiud, unde-și executa pe-deapsa. Cu sprijinul nazistilor, izbuteste să treacă fraudulos granița iar de peste hotare unelește în continuare împotriva poporului și țării sale. Ascunzîndu-și trecutul, dar fără a se dezice deschis și definitiv de el, izbuteste să ajungă la Paris, unde ocupă postul de... preot al bisericilor românești de acolo.

Dar, cum a spus un mare gînditor, nu poți minți multă vreme multă lume. Treptat, trecutul plin de crime al lui V. Boldeanu devine cunoscut. Printre cei care contribuie la aceasta este și d. Jean-Pierre Bloch, președintele asociației LICA, în revista căreia, „Droit de vivre” apare o descriere fidelă a antecedentelor celui care în capitala Franței a uzurpat calitatea sacră de preot. Aceasta este istoria procesului de „calomnie” pe care l-a judecat, pentru a doua oară, un tribunal corecțional din Paris.

*

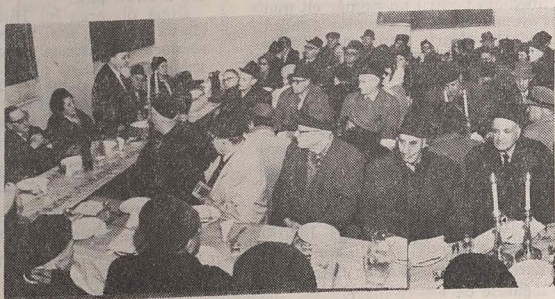
Încă o dată crimele lui V. Boldeanu au fost date la iveală fără puțință de tăgadă. Printre martorii care au depus în serviciul adevărului s-au aflat foste victime, personalități de vază ale rezistenței și ale luptei împotriva neofascismului, printre care cunoscuta luptătoare germană Beate Klarsfeld, preoți creștini, printre care părintele Pierre Riquet etc.

O impresie profundă a făcut asupra curții și publicului numeros aflat în sala de ședință depozitia Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen. Cu demnitate și hotărîre, d-sa a făcut să răsună la acest proces glasul victimelor care nu mai sînt în viață, glasul coreligionarilor și comunităților din România, în trecut victime ale urei și intoleranței proferate și practicate pînă la extrema limită de cei de felul lui Vasile Boldeanu, glasul populației evreiești, căreia regimul socialist i-a redat libertatea și demnitatea umană și cetățenească. „Am venit la Paris spre a acuza pe Boldeanu, care a terfelit haina sacră de preot — a spus Eminența Sa — și totodată să exprim omagiul nostru sfîntei sale preotului Michel-Philippe Laroche, care a reabilitat-o”. Și sub privirile emoționate ale publicului, care a izbucnit în aplauze d. Șef rabin a strîns îndelung mina și l-a îmbrățișat pe părintele Laroche.

A doua zi, presa franceză a redat pe larg dezbaterile acestui proces. Le Monde i-a consacrat un articol pe trei coloane în care este subliniată prezența și depozitia Șef rabinului din România. Ziarul L'Humanité a dedicat și el o cronică procesului, din care spicim:

„Și se perindă martorii. Martori veniți din România, istorici, profesori și cetățeni simpli, care cu toții afirmă că Vasile Boldeanu era unul din responsabili Gărzii de Fier. Ei povestesc despre pogromurile, masacrele, ororile comise de naziiștii români. Printre martori se află Șeful rabin al României impresionant cu imponența sa barbă și mitra violetă, care exclamă: „Vorbesc aici ca un martor. Dar depun mărturie în numele victimelor și reprezint în fața acestei instanțe cei 400.000 evrei masacrați de către fasciști.”

Rămîne acum ca tribunalul să asculte pledoariile avocaților, rechizitoriul procurorului și să pronunțe o sentință dreaptă, pe măsura adevărului și a probelor de netăgăduit ce au fost prezentate.

ASPECTE DE LA SĂRBĂTORIREA DE PESAH. Clîșeul din stînga, sus: La Sederul cursurilor de Talmud Toră. — 2. Dreapta sus: La unul din căminele de bătrîni ale F.C.E. Clîșeul de jos: Sederul de la Templul coral.

UN EPISOD DRAMATIC DE LA SFÎRȘITUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

ACȚIUNEA PENTRU SALVAREA SUPRAVIEȚUITORILOR LAGĂRELOR MORȚII NAZISTE

Revelațiile unui conducător al secției suedeze
a Congresului Mondial Evreiesc

În ultimele luni ale celui de-al doilea război mondial, ambasada Suediei la Berlin — care desfășura o insistență activă pentru ușurarea suferințelor victimelor nazismului — raporta ministerului de externe suedez despre o anumită schimbare în starea de spirit cu care Himmler primea demersurile ce urmăreau să salveze viața unora dintre supraviețuitorii lagărelor de exterminare. Indiciile prezentau importanță deoarece era vorba de personalitatea nr. 2 în ierarhia hitleristă din acel moment, șeful Gestapoului și al întregului aparat de repressiune nazist, cu puteri absolute asupra întregii rețele de lagăre. Aceste indicii apăreau cu atât mai importante în acele împrejurări, când cel de-al treilea Reich își trăia ultimele zile și când plana marea primejdie ca virfurile hitleriste să treacă la lichidarea lagărelor și a tuturor supraviețuitorilor din ele pentru a șterge urmele crimelor lor. Dat fiind acest pericol și în vederea folosirii tuturor șanselor de salvare a vieții ultimilor supraviețuitori din lagărele sinistre, ambasada Suediei la Berlin a sugerat ca, dată fiind starea de spirit din acele momente a lui Himmler, să fie organizată o întâlnire între acesta și un reprezentant al secției suedeze a Congresului Mondial Evreiesc. Despre această întâlnire, care s-a desfășurat la 20 aprilie 1945, vorbește în memoriile sale Norbert Masur, fost membru al conducerii secțiunii suedeze a C.M.E.

Publicăm fragmente din aceste memorii, reproduce din revista „Le monde juif” unde au văzut pentru prima oară lumina tiparului.

La 19 aprilie 1945, orele 14, un avion german, încărcat cu pachete ale Crucii Roșii, decola de pe aeroportul Stockholm spre Berlin. La bordul avionului, doar doi pasageri: eu și medicul german Franz Kersten. În calitate de medic personal al lui Himmler, Kersten, rezident la acea dată în Suedia, jucase un rol important în încercările făcute de Ministerul de externe suedez de a veni în ajutorul victimelor din lagărele de exterminare hitleriste. El a realizat și aranjamentul privind convorbirea mea cu căpetenia Gestapoului. Ca evreu, mă cutremuram gândul că peste foarte puțin timp voi fi față în față cu unul dintre principalii răspunzători de exterminarea a milioane de coreligionari. Sentimentul apăsător de încordare și neliniște era însă echilibrat de un sentiment de satisfacție — eram bucuros să pot face ceva pentru frații mei martirizați. Și trebuie să spun că atunci când am acceptat sugestia prietenilor suedezi, am pornit de la convingerea că nu trebuie pierdută nici o șansă, oricât de mică, pentru a salva ceea ce mai putea fi salvat din lagărele morții.

„STRICT SECRET“...

Pe aeroportul Tempelhof, însoțitorul a prezentat pașaportul, în timp ce eu îl țineam pe al meu în buzunar. Ne-aveam viză și numai Himmler și anturajul său apropiat erau la curent cu vizita mea, care trebuia să rămână secretă pentru ceilalți șefi nazisti. Din acest motiv n-am solicitat viza Legației germane la Stockholm. Serviciile lui Himmler au dat ordinul ca persoana care îl însoțește pe dr. Kersten să fie lăsată să treacă fără controlul pașaportului.

La aeroport ne aștepta o mașină a ambasadei suedeze. Ni s-a comunicat însă că va trebui să așteptăm o mașină germană specială care să ne ducă la un loc secret. Am rămas în incinta aeroportului timp de aproape două ore. Aceasta mi-a permis să culeg primele impresii despre starea de spirit din acele zile a berlinezilor. Am intrat în vorbă cu un funcționar al aeroportului și am constatat imediat că populația era obosită de război și foarte descurajată. Șase-șapte atacuri în fiecare noapte, șase-șapte ore petrecute noapte de noapte în adăposturile subterane, fără somn, era epuizant chiar pentru oameni foarte rezistenți.

Se lăsase seara când a sosit automobilul ce avea să ne ducă la locul întâlnirii. Am pornit imediat. În drumul nostru vedeam numai imobile distruse de bombardamente, orașul părea pustiu. La câteva minute după ieșirea din centura capitalei, o patrulă militară ne-a avertizat să stingem farurile: alarmă aeriană! Programul nocturn al Berlinului nu se dezmințea. Fasciculele de lumină ale reflectoarelor își începuseră jocul și se azeau explozii de bombe. Continuam să rulăm pe șosea și ne-am găsit repede în fața ruinelor orașului Oranienburg, distrus câteva zile mai înainte. Numele de Oranienburg avea pentru mine o rezonanță sinistră: acolo au cunoscut cele mai apropiate rude ale mele tragedia lagărelor de concentrare.

DESTĂINUIRILE GENERALULUI

Iată că, puțin după miezul nopții, am ajuns la destinație, la proprietatea doctorului Kersten, situată la 70 de kilometri de Berlin. Acolo trebuia să așteptăm sosirea lui Himmler.

În noaptea aceea n-am putut închide ochii. Mă ținea treaz nu zgomotul bombele care cădeau asupra Berlinului ci tensiunea dinaintea întâlnirii pentru care venisem, sentimentul că s-ar putea ca soarta a mil de evrei să depindă de convorbirea mea. Nu mă pășea gândul că, la numai 30 de kilometri de locul unde mă aflam, la Ravensbrück, exista un lagăr unde cele câteva mii de supraviețuitori evrei puteau fi în orice moment uciși de nazisti, în furia și disperarea dinaintea sfârșitului.

În zorii zilei următoare și-a făcut apariția unul din colaboratorii apropiați ai lui Himmler, generalul de brigadă Schellenberg. Era 20 aprilie, ziua de naștere a fűhrerului. Generalul ne-a relatat că Himmler trebuia să participe la un banchet în bunkerul Cancelariei Reichului și că apoi, imediat ce va fi posibil, va veni la întâlnire. El a relevat că Hitler nu era la curent cu faptul că Himmler urma să se întâlnească cu un evreu.

Schellenberg făcea remarci foarte ironice cu privire la banchetul aniversar din bunkerul fűhrerului. El arăta spre escadronurile engleze care treceau în zori spre Berlin și remarcă sarcastic că în afară de înalții demnitari, fűhrerul are ca oaspeți și aviatorii aliați cu bombele lor de salu... În cursul dimineții, când am avut convorbiri detaliate cu Schellenberg mi-am dat repede seama că era complet deprimat și total convins de catastrofa Reichului hitlerist. Mi s-a părut că este sincer cu mine. Mi-a spus că Hitler și anturajul său apropiat se opuneau categoric, chiar în acea perioadă dramatică pentru ei, oricăror măsuri de ușurare a soartei evreilor din lagăre. Dar tot ei mi-a destăinuit că situația militară a hitleristilor era mai catastrofală decât se putea bănui în afară și că prăbușirea definitivă era o chestiune de câteva săptămâni. Destăinuirii care aveau să-mi servească în demersurile pe care aveam să le fac în orele următoare.

În cursul serii, am fost anunțat prin telefon că Himmler va sosi la orele două și jumătate noaptea. Stăteam într-un salon, la lumina luminărilor; lumina electrică nu funcționa în timpul lungilor alarme aeriene. Eram într-o stare de tensiune extremă. Se va comporta, oare, interlocutorul meu ca un om în culmea puterii sau ca un om marcat deja de umbra înfringerii? Eram, oricum, tulburat la gândul că peste foarte puțin timp voi fi confruntat cu unul din cei mai teribili călăi ai poporului evreu.

FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU HIMMLER

Exact la două și jumătate noaptea, am auzit zgomotul unui automobil. Kersten a ieșit și după câteva minute a intrat Heinrich Himmler, urmat de Schellenberg, adjunctul său dr. Brandt și Kersten. Cu

Figuri scheletice, ființe aduse la ultima limită a puterii de rezistență... (Una din rarele poze luate într-un lagăr al morții naziste)

toată tulburarea, am păstrat aparențele unei perfecte impassibilități. Himmler m-a salutat cu un „Guten Tag” și nu cu obișnuitul „Heil Hitler” și mi-a spus că e satisfăcut de posibilitatea de a se întâlni cu mine. Era îmbrăcat elegant, într-o uniformă impecabilă, purta decorații strălucitoare și pășea vioi, în ciuda orei foarte târzii. Ochii săi sticloși și foarte mobili trădau sadism și duritate. Aveam în față pe omul care purta principala răspundere pentru cea mai mare exterminare în masă cunoscută vre-o dată în istorie.

Imediat ce ne-am așezat în jurul unei mese, Himmler a început să vorbească. Torentele de absurdități și minciuni din care încerca să construiască scuze pentru crimele nazistilor. A ajuns până la a afirma că arderea evreilor în cuptoarele sinistre urmărise doar... salvarea lor de la răspândirea epidemiei. Prudent, am încercat să-l îndepărtz de la ideea nerocită de a încerca să justifice toate acele crime în fața unui evreu, căci o asemenea atitudine trebuia să-l ducă la o acumulare de minciuni. A fost însă în zadar. El simțea, probabil, nevoia să țină un discurs de auto-apărare în fața unui evreu, deoarece presimțea că zilele îi erau numărâte și că ora socotelilor se apropie.

Cu toate că gândul la salvarea celor din lagăre nu mă pășea nici o clipă și trebuia să-mi cîntăresc cuvintele în consecință, nu puteam și nu voiam să-mi stăpinesc indignarea și revolta, atunci când interlocutorul meu vorbea de „un tratament just” în lagărele naziste. Era pentru mine o satisfacție să pot, în numele evreilor martirizați, să-l acuz direct de neglijențele faptuite în acele timpuri ale morții. Mă simțeam în acele momente mult mai puternic decât șeful suprem al Gestapoului, ca reprezentant al justiției și dreptății călcate în picioare dar indesctribibile. Mi se părea că Himmler însuși își dădea seama de slăbiciunea poziției sale.

Am încercat încă o dată să-l fac să renunțe la tentativele sale de auto-apărare: „Atâtea fapte ireparabile s-au produs — i-am spus eu — dar dacă se dorește să se facă un gest umanitar atunci trebuie ca evreii care se mai află pe teritoriile controlate de germani să rămână în viață”. Am cerut punerea în libertate a tuturor celor deținuți în lagărele din apropierea frontierei Germaniei cu Suedia și Elveția, astfel încât să poată fi rapid evacuați în respectivele țări. În plus, ceream un tratament mai bun în lagăre și predarea fără luptă a acestora armatelor aliate care înaintau. A urmat o lungă discuție asupra unor măsuri concrete de salvare a celor din lagăre, discuție în timpul căreia dr. Kersten mă susținea energic. Am pus în mod deosebit accentul pe necesitatea evacuării imediate spre Suedia a supraviețuitorilor din lagărul de la Ravensbrück. Nu aveam cîtuși de puțin încredere în eventuale promisiuni generale ale lui Himmler. Dimpotrivă, eram incredincioasă că promisiuni precise, bine definite, oricât de limitate, ar avea șansa de a fi îndeplinite pentru că s-ar ocupa de ele colaboratori ai șefului Gestapoului. În genere, trebuiau obținute posibilități de salvare imediate pentru un număr cât mai mare de supraviețuitori. Aceasta fiindcă exista pericolul foarte acut ca ultimele săptămâni ale războiului să fie fatale pentru deținuții din lagărele hitleriste. Dezvăluirea crimelor atroce de la Buchenwald îi putea incita pe șefii nazisti să facă să dispară lagărele de concentrare aflate încă sub controlul lor pentru a șterge urmele și a lichida martorii care ar putea vorbi despre crimele comise. Ultimele zile ale agoniei celui de-al treilea Reich puteau deci fi zilele unui pericol mortal pentru puținii supraviețuitori care au rezistat suferințelor și torturilor neînchipuite din lagărele de exterminare.

După ce s-a retras pentru deliberare cu adjunctul său, Brandt, Himmler s-a îndepărtat în salon și ne-a anunțat că va ordona eliberarea și evacuarea în Suedia a unui număr de 1000 de femei din lagărul de la Ravensbrück precum și a câteva sute de deținuți din lagărul de la Theresienstadt. Insistînd ca aranjamentele, ca și întrevăderea să rămână un secret absolut, el a promis că „va face tot ce se poate” pentru ca lagărele să fie predate fără luptă unităților aliate.

Întîlnirea a durat circa două ore și jumătate. În zori, în jurul orei 5, Himmler a plecat cu automobilul. De altfel, întrevăderea s-a desfășurat timp de două ore fără întrerupere. Timp de o jumătate de oră m-am aflat singur cu interlocutorul meu. Un evreu liber, față în față cu crutul șef al Gestapoului care avea pe conștiință asasinarea a șase milioane de evrei!

CINISM, MINCIUNI ȘI SUBTERFUGII

În tot cursul întrevăderii, Himmler a vorbit calm, fără să se arate iritat chiar de obiecțiile incisive ce le audeam. Dar, sub această liniște exterioară, nervozitatea se făcea mereu mai simțită. Vorbea mult și repede, însă adesea se repeta și era incoherent. Folosea un limbaj cultivat dar învelisul exterior nu putea ascunde adevărul său caracter. Cinismul răzăbătea adesea, mai ales atunci când descria situația catastrofală a Reichului. Erau tipice cuvintele adresate lui Kersten înainte de plecare: „Partea cea mai prețioasă a poporului german dispăre cu noi. Ceea ce se va întâmpla cu restul, n-are nici o importanță”.

Care au fost motivele ce l-au împins pe Himmler să facă diverse concesii minore în ce privește lagărele în ultimele săptămâni ale războiului? Cu siguranță, el nu credea că asemenea gesturi făcute la o oră atât de tardivă ar putea să salveze viața. Era inteligent și știa bine că registrul fărâdeleșilor sale era prea încărcat. Se poate că prin gesturile sale urmărea și dorea să apară în fața istoriei într-o lumină ceva mai favorabilă decât celelalte virfuri ale Germaniei naziste.

Sărăcia argumentelor sale în apărare era surprinzătoare. Într-o apărare, Himmler nu găsea nimic altceva în afară de minciuni. Nici o logică în construcția argumentării, nici o scripcire în maniera de a gândi pe care o întîlnesti uneori la marii criminali chiar cînd sînt în contradicție cu sensul moral al ființelor normale. Nimic altceva decât minciuni și subterfugii. Nu era consecvent decât în maniera lui cinică de gîndire. Din propriile sale cuvinte reieșea, indirect, că era unul din principalii răspunzători pentru masacrarea a milioane de evrei. Îmi amintesc cu exactitate că vorbind despre evreii din Ungaria a spus: „Am lăsat sute de mii de evrei...”, de unde se putea deduce limpede că el recunoștea răspunderea pentru asasinarea celorlalte sute de mii de evrei din această țară.

După plecarea lui Himmler am dormit câteva ore sau, mai bine zis, am încercat să dorm. Tensiunea nervoasă scăzuse. Mă grăbeam acum să ajung la Berlin și apoi la Stockholm pentru a informa guvernul suedez și Crucea Roșie despre condițiile de evacuare a celor ce puteau fi salvați.

UN SPECTACOL HALUCINANT

La ora 10 dimineața am plecat spre Berlin. Pe drum aveam în fața ochilor un spectacol care mi s-a întipărit în memorie: fuga disperată a populației care, realmente, nu mai știa încotro să se în-

Rabini și erudiți din Țara Românească

drepte. Cărute cu cai, cărucioare împinse cu mâna erau încărcate cu fel de fel de lucruri de gospodărie, urmate de femei, copii și bătrâni de-a valma. Procesiunea aceasta a mizeriei și spăimei umane, avansa din oraș în oraș, fugind de apropierea frontului, fără odihnă. Aceiași imagine de dezolare pe care am văzut-o atât de des în fotografii: francezi, belgieni, polonezi, ruși, evrei, fugind din fața armatelor hitleriste cîndva victorioase. Acum lucrurile se petreceau în Germania.

Vecinătatea frontului se făcea remarcată. Se auzea distinct bubuitul tunurilor. După ce am fost oprîți de mai multe ori de poliția militară, am intrat în Berlin. Spectacolul era halucinant. Un cîmp de ruine. Fațadele clădirilor mai erau în picioare, pe jumătate distruse, dar restul era complet „suflat” de bombe. Rar o casă intactă. Părea că două treimi din orașul acesta cu milioane de locuitori era distrus. Traficul era aproape inexistent — nici un tramvai, nici un autobuz. Ne-am îndreptat spre ambasada suedeză, situată în vestul Berlinului. Cartierul elegant din preajma grădinii zoologice era total distrus. Doar „Coloana Victoriei” rămăsese intactă, ironie a soartei.

Misiunea mea în Germania era terminată. Mă grăbeam acum să ajung acasă. Asediul Berlinului începuse. Obuzele rușești cădeau asupra orașului. Spre orele 14, după amiază, un avion de tip „Kondor” m-a transportat, împreună cu dr. Kersten la Copenhaga. După un zbor de două ore, în timpul căruia am fost sfătuiți să nu ne despărțim de parașutele de salvare, am ajuns la destinație. Ce ușurare să ne aflăm din nou într-un oraș cu casele intacte și oameni calmi. Ne-am

continuat drumul spre Helsingår și spre seară ne găseam pe un teren solid, în Suedia.

A doua zi, la Ministerul Afacerilor Externe de la Stockholm mi s-a transmis o telegramă din partea Ambasadei suedeze din Berlin. În numele contelui Bernadotte mi se făcea cunoscut că mai multe convoaie de autobuze erau în drum spre Ravensbruck și spre Theresienstadt. În afară de aceasta, eram înștiințați că Himmler a ordonat eliberarea tuturor femeilor de la Ravensbruck și nu numai a celor 1000, asupra cărora se convenise. Prin urmare, Crucea Roșie suedeză avea posibilitatea să salveze în câteva zile peste 7000 de femei.

Vizita pe care am făcut-o în săptămîna următoare femeilor salvate de la Ravensbruck și aflate acum într-un centru de asistență din nordul Suediei, m-a emoționat și m-a tulburat profund. Nu se pot descrie suferințele pe care le-au îndurat ani de zile aceste femei. Inchise la început în ghetouri, transportate apoi în diferite lagăre de exterminare, printre care sinistrul Auschwitz, ele au simțit la tot pasul suflul rece, îngrozitor, al morții. Este un miracol supraviețuirea lor după chinurile și torturile îndurate. Numai cele mai puternice, mai rezistente, au putut scăpa din infern.

„Eram fericiți să știm că întîlnirea nocturnă secretă din vila doctorului Kersten a contribuit la salvarea unora dintre puțînii supraviețuitori ai holocaustului nazist.

Deși populația evreiască din București e atestată documentar din 1561 nu cunoaștem nici un nume de rabin înaintea începutului sec. al XVIII-lea, cînd apare pe o piatră de mormînt numele rabinului Ithak Saba. Despre rabinul sefard Ithak Bali nu știm decît data decesului: 17 noiembrie 1792; alt rabin, anonim, a părăsit puțîn timp în preajma anului 1800. Nici eruditul Haim Heilpern nu a ocupat mult timp rabinatul bucureștean. Alt Haim, chemat din Focșani înainte de 1823, sprijinit de frunțișii obștii, a intrat în conflict cu rabinul David Heilpern, sprijinit de păturile largi ale populației. Haim Focșaner judeca în 1834 un proces între așkenazim și sefarzi din Ploiești, privind Hevra Kedosa de acolo. El mai funcționa în 1847. La Iași moare la 30 iunie 1848 Meşalem Zalman ben Moşe Efram, fost prim rabin al Bucureștiului, cum indica piatra sa funerară.

În 1849 este adus de la Craiova rabinul Iakov Meir Spilman. Născut în 1813 în Galiția, a păstorit și la Timișoara și în alte comunități, dar a revenit la București în 1856; aici a decedat în 1888. El a publicat o serie de lucrări exegetice: „Avnei Ghezet” (după 1865), „Edot be Iakov” (Lwow, 1879); opera sa principală în 4 părți „Tel Orot” s-a tipărit la Lwow între anii 1876—1883. Fiul său, Solomon, rabin la București, a publicat în românește și germană o broșură de 40 pagini despre „Kadiş”.

O figură de erudit și conducător spiritual excepțional a fost rabinul Meer Leibiş Malbin. Născut în 1809, a fost un erudit precoce, o minte ascuțită, un neobosit trudit al Torei. În cei 15 ani de păstorie la Kempen el compune eruditul său comentariu biblic, pe care dl. Șef rabin dr. Moses Rosen îl caracterizează astfel: „Ceea ce aduce nou exegeza lui Malbin față de exegeza mozaică clasică nu este însă numai profunda înțelegere a textelor, nu numai spiritul de sinteză în analiza cărților biblice, specifice exegezei moderne și logica consecventă a tălmăcirilor, dar și stilul cu totul nou, nemălîntînit în comentarii biblice, pe care-l folosește”.

Chemat la București, în 1858, a fost înțimpinat la Giurgiu de enoriași bucureșteni, veniți în 300 de căruțe. Autoritățile au trimis o gardă militară, relatează ziarul „Hamelit” din 5 Tamuz 1858. Comunitatea îl acorda lunar 125 lei vechi, plus chiria anuală de 2700 lei și alte venituri fiind o fire activă, cu vocație obștească, cu talent de orator, a intervenit cu energie în viața obștii. În jurul tendințelor de modernizare a serviciului religios și a învățămîntului s-au dezlănțuit furtunoase discuții și campanii prin viu grai, broșuri și presă. Apar primele ziare în idiş „Et Ledaber” al conservatorilor și „Di țait” redactat de maskilim (luministi) precum și „Israelitul Român” al lui Iuliu Baras et.

În anul 1860 apar la București, în „Imprimeria Jurnalului Național” citeva lucrări de Malbin: „Hatora vehamitva” și comentariile la „Cartea Esterii” și la „Cîntarea Cîntărilor”, precum și la „Sifre de be ravi”. Discensiunile dintre conservatori și moderniști s-au înăspriț și Malbin a trebuit să plece din țară, în anul 1866. A decedat la Kiev, în timpul unei vizite la rude în 18 septembrie 1870. Activitatea sa a avut o influență durabilă asupra vieții religioase a evreilor din România.

Un strălucit erudit a fost rabinul sefard Eliezer Ithak Pappo. Născut la Sarajevo în 1770, și-a început cariera rabinică la Siliștra, comunitate modestă, care i-a dat însă posibilitatea de a studia și a scrie lucrările sale exegetice. În 1819 este ales rabin al comunității sefarde din București și păstorește pînă în 1828, cînd moare. Lucrarea sa „Pele Ioeț”, în două volume, s-a retipărit la București în 1860. Alte lucrări: „Elef Hamaghen” (Salonic, 1824), „Orach Halm”, „Beit Tefila” (Belgrad, 1860). În 1819 a organizat Hevra Kedosa sefardă. Admiratorii săi l-au numit „El Senior Complido”.

În a doua jumătate a veacului trecut rabinii Simon Weiser, Levi Ithak Frenkel și Spilman încearcă să aplice conflictele legate de angajarea hahamilor, de învățămînt s.a. Dintre „moderniști” se remarcă activitatea rabinului Templului coral, dr. Meir Beck (1845—1923). Autor de manuale didactice de religie mozaică, director al „Revistei Israelite” (1886—1892 și 1908—1911).

În 1894 e ales rabin Ithak Aizik Taubes, vîlstar al unei vestite familii rabinice. Născut în 1837, e numit rabin la Birlad în 1862; a decedat la București, în 1920. Pe lîngă activitatea de rabin, a avut un rol însemnat în viața obștească și publicistică. A publicat scrieri în 1868 și 1873, traduse și în alte limbi; în ebraică a publicat „Zikaron Devarim” (Viena, 1875,

iar în presă articole, eseuri, consultații rabinice etc. Activitatea sa a găsit răsunet în cercuri largi.

Din Buzău s-au mutat la București rabinii Israel Berger (1855—1919) și Ithak Aizik Sor. În modesta comunitate buzoiană ei găsiseră multă înțelegere, răgaz, liniște și respect, condiții care le-au permis să se dede studiului. Primul a publicat citeva lucrări, ca de exemplu „Eser Orot”, despre învățături hasidice. A venit la București în 1899. Al doilea venise încă în 1889 și a decedat în 1894. A publicat: „Maşmiei Ieşua” (București, 1866), „Tiferet Israel” (Lwow, 1872), „Evel Am” (Lwow, 1873). Alte lucrări ale sale: „Tiferet Adam” (1875), „Chokot Hadaianim” (1879), „Meorei Or” (1893), toate la Lwow. „Me'i Be'er” (1891) se ocupă de comunitățile din România.

Comunitatea sefardă din București a fost păstorită între anii 1828—1837 de Avraham Ventura, apoi de Matatia Urmary și de Iehoşuna Lewy, cărora le-a urmat o personalitate de talia lui Haim Bedjarano (1850—1931). Născut în 1850 în Bulgaria, a învățat din tinerețe limbi străine ajungînd la maturitate să cunoască 14 limbi. A publicat numeroase studii filologice și istorice în reviste de prestigiu. După 1878 e chemat la București ca predicator la templul sefard și ca director al școlii primare sefardă. Învăță repede românește și colaborează la „Adevărul”, „Albina”, „Egalitatea” s.a. Predă ebraica la facultatea de teologie ortodoxă din București (1896) și publică o colecție de proverbe ladino. E considerat ca unul din cei mai erudiți talmudiști ai epocii sale. În 1910 e ales rabin șef al Turciei.

Perioada 1911—1939 este dominată de cel ce avea să fie primul șef al cultului mozaic din România, dr. Iacob Niemirower (1872—1939). La București, dr. Niemirower a continuat și dezvoltat multipla activitate dusă la Iași, altă ca rabin, cît și ca eseist, istoric, conferențiar, animator cultural. Operele sale în 4 volume cuprind scrieri filozofice, istorice, folioletoane culturale, studii asupra hasidismului, omiletică și retorică.

În Brăila a fost adus în 1827 rabinul Iakov Margulies, care a păstorit timp de 44 ani, fiind urmat apoi pe rînd de doi fii ai săi, Godel și Aharon. Iakov Margulies era un talmudist cunoscut, unele din consultațiile sale sînt reproduse în „Davar Moşe” de Moşe Tumim. Deși s-a opus construirii unui templu în stil modern, a evitat conflicte cu eruditul rabin al templului Avner Casvan. Mai cunoaștem rabini brăileni în a doua jumătate

a sec. al XIX-lea și ulterior: Idel Partner (din 1874), Şlomo Meir, născut în 1850, autor al lucrării „Divrei Şlomo” (Sigheț, 1906), I. M. Zalman (decedat în 1973)

Modesta comunitate din Buzău l-a avut ca rabin între anii 1849—1875 pe eruditul I. A. Şor, care — cum am arătat — ulterior a păstorit la București. Între 1880—1920 a fost rabin Israel Weinberger, născut în 1850 la Vişu de Sus, autorul lucrării „Zihron Iehoşua” (1912), apoi Israel Berger. În 1902 e angajat ca haham Şimon Bercovici, devenit apoi rabin. A păstorit timp de 72 de ani în aceeași comunitate. Născut în 1880 la Tazlău într-o familie de rabini, a slujit în anii 1900—1902 la Turnu Măgurele. A decedat la 13 octombrie 1973.

Craiova are o comunitate compusă din așkenazim și sefardim. Pînă în 1849 a fost rabin I. M. Spilman (1813—1888), mutat la București în 1849. Comunitatea sefardă a avut ca rabin, între 1859—1894, pe Zehry Halevi, talmudist renumit, care a publicat în 1883 o „Hagada” cu traducere în românește. De la el au rămas în manuscris două lucrări de gramatică ebraică. Cunoscutul rabin Avner Casvan a păstorit aici între 1860 și 1874. Rabinul Smuel David Tauber (n. 1841) a publicat în 1881 „Un răspuns la timp”, în care combate pe misionarii protestanți.

La Ploiești e menționat în 1740 hahamul Israel ben Iehuda. În 1780 se ridică „sinagoga rabinului”, denumire elocventă, căci confirmă existența unui rabin. Pe un act de zestre din 1819 se află semnătura rabinului Moşe Dov ben Iehuda. Pînă în 1869 mai funcționează ca rabin David Moidel (1833—1868), urmat de nepotul său de fiică Iehuda Arie Brezis (1848—1908), apoi de fiul acestuia, Iosef Haim (1911—1922).

Comunitatea evreilor din Rîmnicu-Sărat avea pe la 1838 un rabin cu numele de Ithak. Între 1861—1896 a păstorit aici cunoscutul rabin Avner Casvan.

La Tirgoviște s-a remarcat rabinul Natan Srulovici care a publicat în 1946 „Di idişe moral” (București). A mai publicat și alte trei lucrări (în 1924, 1928, 1936).

La Turnu Severin e amintit pe la 1871 rabinul sefard Iehuda Parera; mai tîrziu se remarcă rabinul M. L. Crispin care editează două periodice în ladino: „Monte de Sion” în 1894 și „Il drapel d'Israel” în 1896. Avea cititori și în Bulgaria și Serbia. Între 1911—1920 a fost rabin Moşe Svart, venit din Ungaria.

I. KARA

Descoperiri arheologice

Anticul oraş Cezarea este un izvor nesecat de descoperiri pentru arheologi. În incinta teatrului roman au fost recent descoperite tăblii cu inscripții grecești. Una dintre aceste inscripții conține 12 rînduri scrise frumos; este vorba de un epitaf pentru două tinere femei care au murit în același timp. Cea de-a doua inscripție reprezintă sigiliul legiunii a 10-a romane (Fratensis). O a treia inscripție a fost găsită pe fîrmlul mării. Ea conține 4 rînduri, prin care împăratul roman Aspasianus este numit cu toate titlurile sale. Tabela aceasta datează din anii 77 sau 78. Problema modului în care locuitorii Cezareei obțineau apa necesară este elucidată prin aducerea la lumină în urma săpăturilor arheologice, a impozantului apeduct prin care se aducea apa de departe — de la riul Tananim. A fost scos la iveală și un al doilea apeduct, mai mic, prin care se aducea apa ușor sărată de la gura riului spre centrele agricole. Apeductul cel mare, în lungime de peste 12 kilometri, servea alimentării cu apă potabilă, apeductul mai mic fiind probabil folosit pentru irigații în agricultură. E foarte probabil că romanii au fost constructorii acestor mari lucrări edilitare. Despre aceasta se fac unele mențiuni pe tablele din secolul I și II ale legiunii a 6-a romane. Este totuși posibil ca ei să le fi reparat numai și să le fi consolidat. Fapt e că multă vreme aceste apeducte au fost menținute în cea mai bună stare; chiar și în epoca bizantină mai alimentau încă regiunea înconjurătoare, pînă după invazia islamică. Mai tîrziu, Cruciatați au efectuat unele lucrări de consolidare, apeductele servind mai departe alimentării cu apă a regiunii.

Interesante descoperiri arheologice au fost înregistrate și la Lachiş. Așezarea de la Lachiş a fost în prima perioadă a

templului un important centru comercial și locul unde a fost descoperită vestita Ostraka, cu a sa corespondență comercială scrisă pe tăblițe de argilă. Au fost de asemenea scoase la lumină o încăpere cu ceramică de o mare frumusețe, șase șekeli și un Ostrakon în limba ebraică, ce pare a fi o listă de recepție a diferitelor mărfuri. Au fost de asemenea descoperite 17 sigili de lut și patru suluri de papirus pe care sînt înscrise diferite sume iudaice.

Că urmare a săpăturilor efectuate în apropierea localității Bet Shean din Galiilea, printre vestigiile unei așezări datînd din secolul al X-lea i.e.n., au fost descoperite o serie de unelte pentru țeserea și vopsirea stofelor. Se știe că în acea epocă regiunea văii Bet Shean a cunoscut o mare înflorire economică, devenind un centru important al industriei textile din Țara sfîntă.

În regiunea Shikmona, în apropiere de Haifa, arheologii au scos la lumină vestigiile unor ateliere pentru prelucrarea metalelor, datînd de pe vremea regelui David. A fost, de asemenea, descoperit, o parte a unui sistem de fortificații datînd din secolul al IX-lea i.e.n. Regiunea Shikmona nu și-a dezvoltat încă nici pe departe toate secretele trecutului său antic. Acolo au trăit în vremea Judecătorilor, canaanii, filistenii și iudeii. Aceștia din urmă au cunoscut o epocă de înflorire economică mai ales în epoca regelui David și Solomon și în perioada imediat următoare, în timpul domniei regelui Ahab. În timpul regelui Solomon, Shikmona a fost înconjurată cu mari fortificații și, un secol mai tîrziu, sub domnia dinastiei regilor Omry, în cea de-a doua jumătate a secolului al IX-lea i.e.n. Shikmona era una dintre cele mai înfloritoare așezări din Iudeea.

ȘTIRI

ACTIVITATE

În Franța și-a reluat activitatea societatea de iudaică, instituție cultural-științifică înființată în anul 1880 și care și-a întrerupt acțiunile timp de aproape trei decenii.

Societatea a reînceput să țină periodic sesiuni consacrate unor subiecte privind istoria, religia și cultura evreiască.

MOZAIC

Fragmente dintr-un mozaic ce a împodobit o sinagogă antică au fost scoase la iveală cu prilejul unor săpături arheologice efectuate în apropiere de Haifa. Este vorba de o inscripție arameică transcrisă cu caractere ebraice și înconjurată de imaginea unor animale fabuloase, specifice artei orientului antic. Arheologii sint incredințați că se află în fața unui prețios vestigiu care atestă existența unei așezări pe aceste locuri prin secolul al IV-lea al erei noastre.

HELEM

Un ansamblu dramatic din New York a pus în scenă comedia muzicală „Helem, țirgul nostru”. Savuroasele anecdote populare capătă astfel o nouă tinerete.

OBȘTE

În orașul Kabul, capitala Afganistanului, trăiesc 70 de familii evreiești. Mica obște de acolo a păstrat obiceiuri și tradiții specifice, mărțurie a unui trecut îndepărtat. Astfel, credincioșii se descalță atunci când intră în sinagogă spre a-și face rugăciunile.

HABAD

O lucrare monografică dedicată mișcării hasidice Habad urmează să apară la Londra. Scrisă în limba engleză, cartea va înfățișa cititorului geneza acestei mișcări religioase, principiile sale, precum și figurile predominante ale rabinilor din dinastia Lubavici.

PUBLICAȚIE

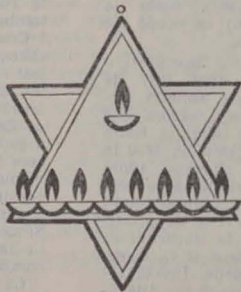
În orașul Sao Paulo din Brazilia a început să apară un nou ziar evreiesc. Ziarul apare în limba portugheză, limba oficială a acestei țări și cuprinde o pagină redactată în limba idiş.

ASOCIAȚIE

O asociație engleză pentru studii ebraice a fost înființată la Londra, în cadrul

unei festivități inaugurale la care au participat circa 40 de eminenți savanți în acest domeniu, evrei și neevrei. Statutul noii asociații își propune următoarele obiective: promovarea studiului limbii ebraice sub toate aspectele, inițierea și susținerea de cercetări și publicații, organizarea de conferințe și simpozioane pe teme privind limba și literatura ebraică.

Dr. Geza Vermes, de la universitatea din Cambridge, a fost ales președinte al asociației.

CONCERT

Recent, a avut loc la Londra un concert al cunoscutei pianiste Natalia Karp, supraviețuitoare a Auschwitzului. Programul a cuprins piese de Schubert, Beethoven și Chopin.

Natalia Karp s-a născut în Polonia. A studiat pianul cu Arthur Rubinstein și cu alți mari măestri și a dat primul ei concert la vârsta de 9 ani. La 17 ani a cântat ca solistă cu orchestra filarmonică din Berlin. A venit apoi războiul și ocupația hitleristă; Natalia și-a petrecut anii aceia negri în diferite lagăre de exterminare naziste, printre care și Auschwitz.

ILUSTRĂȚII

Iubitorii de artă din Montreal s-au putut întâlni cu arta cunoscutului pictor și grafician Benn, devenit celebru pentru ilustrațiile sale pe teme biblice. În marele oraș canadian, el a expus 101 ilustrații la Psalmi.

COMEMORARE

În cadrul celei de-a IV-a sesiuni a societății de istorie a evreilor, care a avut loc la Londra, președintele acestei societăți, Israel Feinstein, și dr. Andrew Newman, profesor de istorie la universitatea din Leicester au adus un omagiu memoriei lui Israel Hart, o personalitate a congregației evreiești din Leicester, fondată în 1874.

PREZENTARE

După o întrerupere de câteva luni, în ultimul trimestru al anului trecut, Centrul de cercetări iudaice din Paris și-a reluat activitatea. O formulă înedită îi va permite dezbaterii unor valori ale culturii evreiești: cărți importante vor fi prezentate de o personalitate

competentă, după care vor urma dezbateri. Pentru început, Lilly Scherr, profesoară la Noua Sorbonă, a prezentat cartea „În timp ce 6 milioane eram asasi-nați”, lucrarea lui Artur Morse.

FILM

Oscar Orintz, deținător al unui premiu Oscar, a realizat un film inspirat din acțiunea de salvare a evreilor danezi de către patrioții și luptătorii din mișcarea de rezistență antinazistă a acestei țări. Se știe că printr-o acțiune impresionantă, la care au participat sute de danezi, peste 6000 de evrei au fost salvați de la exterminare, fiind transportați noaptea, în bărci pescărești, în porturi sigure din Suedia neutră.

Filmul lui Orintz, realizat în culori, este intitulat „Gilleleja — 3”.

ANIVERSARE

Două societăți culturale evreiești din Anglia — Agenția de educație iudaică și Uniunea evreiască — au sărbătorit recent 25 de ani de la înființare. Cu acest prilej au avut loc două seminarii conduse de Levi Gertner, directorul departamentului de cultură anglo-iudaică. Partea literară a programului a fost susținută de

• știri

dr. Meir Gertner, care a dat citire unor fragmente din „Înaintașii scrierii ebraice moderne”, antologie publicată nu demult.

CARTE

„Luptind la Auschwitz” este titlul unei cărți despre mișcarea de rezistență din sinistrul lagăr de exterminare nazist. Autorul, un polonez, a fost adus la Auschwitz în anul 1943. Scrierea lui este un test asupra marului curaj al omului, care se ridică împotriva genocidului și întinericului.

Evreii s-au asociat luptei pentru libertate a polonezilor. Autorul cărții amintite, Josef Garlinski, notează: „Ajutorul celorlalți depinde de calitatea caracterului și a inimii, indiferent de naționalitate”. Cartea demonstrează că omul se poate ridica la cele mai mari înălțimi ale sacrificiului de sine atunci când are în față o cauză nobilă, umanistă.

COMUNITATE

În Andora, principatul situat la granița dintre Franța și Spania trăiesc în prezent 1000 de evrei. În cadrul unei reuniuni s-a hotărât constituirea unei comunități. A fost ales un comitet, care a primit misiunea de a achiziționa un local comunitar, un teren pentru cimitir, precum

și de a elabora programul activităților de cult și sociale.

PREMII

Biblioteca populară evreiască din Montreal a instituit trei premii pentru literatură, artă și educație ce urmează a fi decernate anual. Premiile vor onora o carte cu tematică evreiască, o lucrare plastică pe teme iudaice precum și o contribuție remarcabilă în domeniul pedagogiei.

DEZBATERE

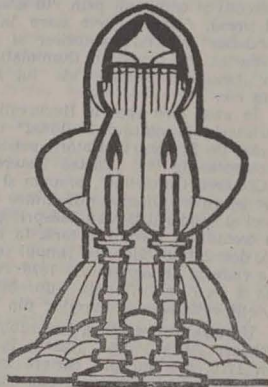
Animată de Colette Weill de la facultatea de litere din Strassbourg, a avut loc o dezbateră asupra piesei de teatru „Dreyfus” prezentată de curind pe scena teatrului de dramă din acest oraș.

SIMPOZION

Organizația United Synagogue of America a inițiat un simpozion pe tema „Sinagoga viitorului”. Participanții au subliniat poziția iudaismului religios față de probleme de actualitate ca: mișcarea pentru pace și pentru egalitate între oameni, dreptatea socială, etc.

DOCUMENTE

În arhiva Institutului evreiesc din New York — IWO, se păstrează circa 150 de documente și fotografii inedite în legătură cu războiul din ghetoul Varșoviei din anul 1943. Aceste documente au fost prezentate publicului în cadrul unei expoziții speciale.

SINAGOGA

În orașul austriac Linz a fost inaugurată o nouă sinagogă. Vechiul lăcaș de rugăciune a fost incendiat de naziști în noiembrie 1938, în cursul pogromului denumit „Noaptea de cristal”.

TIPĂRITURI

Un erudit bibliograf de la universitatea din Ierusalim, Abraham Yaari, a publicat un interesant studiu despre primele tipărituri ebraice. Lucrarea, intitulată „Cărți ebraice tipărite la Constantinopol” arată că prima tipografie din Orientul Apropiat a luat ființă în orașul de pe malurile

Bosforului, în anul 1504. Bazele ei au fost puse de evrei sefarzi, fugiți din Spania și Portugalia din pricina prigoanei inchiiziției. Aici au fost tipărite primele lucrări ebraice, care au avut un caracter religios. Scurt timp după aceea, tiparul ebraic s-a îmbogățit cu un nou centru, al familiei Soncino, din Italia.

Cartea lui A. Yari cuprinde o listă a tipăriturilor ebraice realizate la Constantinopol, numele autorilor, titlurile operelor, precum și un succint rezumat al fiecăreia dintre aceste lucrări.

OMAGIU

În cadrul unui simpozion desfășurat la Marsilia a fost omagiată memoria lui Cécile Cerf care a jucat un rol important în promovarea literaturii idiş în Franța. Ca un omagiu postum se înscrie și editarea cărții lui Cécile Cerf „Priviri asupra literaturii idiş”. Prefațat de profesorul Jean Savant de la Academia franceză de istorie și bogat ilustrat, volumul cuprinde atât esuri și studii ale lui Cécile Cerf cit și fragmente antologice din literatura idiş.

VESTIGII

Cu prilejul renovării palatului Steri din Palermo (Sicilia) au fost descoperite, în încăperile subterane, inscripții ale unor deținuți evrei, victime ale inchiiziției. Aceste inscripții datează din secolele XIV și XV, când insula s-a aflat sub dominația spaniolă.

Comisia pentru conservarea documentelor istorice din Italia a luat măsuri ca respectivele inscripții să fie păstrate, spre a evoca un trecut istoric.

MEMORII

Editura franceză „Edition de Minuit” a publicat „Memoriile lui Glückel Hamlen” traduse din idiş de Leon Poliakov. Cartea a fost scrisă în anul 1690 și oferă o foarte interesantă privire panoramică asupra vieții unei familii evreiești din Alsacia a celei perioade.

PROZATORI

La Madrid a apărut o antologie a prozei ebraice contemporane în trei limbi: spaniolă, idiş și ebraică.

POSTUMA

O impresionantă antologie poetică a văzut lumina tiparului în Republica Democrată Germană. Este vorba de o culegere antologică din creația unui număr de 40 de poeți evrei care au murit în ghetourile și lagărele de exterminare naziste în anii celui de-al doilea război mondial. Volumul se constituie un pios omagiu postum adus poezilor martiri.

איינער פון די דריי שטערן

אין מלוכה פארלאך קריטיקירן פון בוקארעסט איז דערשינען סוף יאָר 1974 א באנד „אויסגעוויילטע שריפטן“ פון משה אלטמאן. מיט אַט דעם באנד (352 זייטן) ווערט פאַר געזעצט דאָס אַרױסגעגעבן די ווערק פון די דריי קלאַסיקער שרייבער וואָס האָבן געלעבט און געשריבן אין וואַרשע, דאָס רוב פון זיינע ליטעראַרישע טעטיקייט, צוריק מיט צוויי יאָר איז דערשינען אין זעלבדיקן פאַרלאך קריטיקירן א באנד „משלים“ פון אליעזר שטיינבארג. אין יאָר 1974 האָט דער פאַרלאך אַרױסגעגעבן א באנד פון נעקט שטערן בערגס לידער, אונטערן נאָמען „אין קרייז פון יאָר“ (484 זייטן), וועלכער איז געהען דער לעצטער באנד וואָס איז דערשינען ביי זײַן לעבן.

דער באנד „אויסגעוויילטע שריפטן“ אַנטהאַלט דערוועילונגען און דעם קאַמאן „מדוש פּנחס“ זיי גייען אין דער רײ: בלענדעניש, די ווײַנער קאַראַטע, געשיכטע מיט שלמה דעם לאַנגן, מדוש פּנחס, א בײַז באַגעגעניש, א מעשה מיט א נאָמען, דער וואָצער, אַנטשאַט א שריענוועג, פאַרעפנטלעכטן מיר א פּראַגעמענט פונעם אַרױנפיר צום באַנד פון אַזאַ שאַפּיראַ: ה. ט.

אין דער יידישער וועלט

יידן אין מערב-דייטשלאנד

די לעצטע דאטן וואָס זענען פאַרעפנטליכט געוואָרן ווייזן אַז אין דער פעדעראלער רעפובליק דייטשלאנד לעבן היינט 27000 יידן. די גרעסטע קהילה געפינט זיך אין פּראַנקפּורט ביים מיין, מינלעך און דיסלדאָרף.

יידן פון לוקסעמבורג

דאָס יידישע יאָרבונ פון אַמעריקע, אַרױסגעגעבן אין יאָר 1974, וואָס איז כולל די לעצטע דאטן וועגן דער יידישער באַפעלקערונג אין דער גאַנצער וועלט, גיט אַז צווישן אונדז אַז אין לוקסעמבורג לעבן איצט 1000 יידן.

סע זענען נישט פאַראן קײַן דאטן בנוגע די ערשטע יידישע משפּחות וואָס האָבן זיך באַזעצט אין גרויסן דוקאס פון לוקסעמבורג. די עלטסטע דאָקומענטן וואָס זאָגן ערוואַ אַז סע האָבן דאָרט עקזיסטירט יידן אין ינווער גענוס, זענען פונעם יאָר 1276. במשך דער גאַנצער צײַט פונעם מיטלאלטער, האָבן זי יידן געלעבט אין א געטאָ, און א דיק א יידישע גאַס, א בײַת-עלמין האָבן א בית-הכנסת. שפעטער האָט מען שוין נישט באַניצט דעם בית-עלמין, ווייל אין נײַנצנטן יאָרהונדערט האָבן זי יידן פון לוקסעמבורג מקביל געווען זײַערע מתיים אין פּרייז דנבורג, אין לאַרעט.

אין יאָר 1370, האָט דער פירשט פון בראַבאַנט און לוקסעמבורג, ווענצעל, פאַרי טריבן פונעם לאנד די יידישע באַפעלקערונג, ערשט שפעטער מיט 50-60 יאָר האָבן זיי זיך צוריקגעקערט. במשך דער צײַט וואָס דאָס פירשטנטום איז געווען אונטער דער שפּאַנישער הערשאַפט, דאָס הייסט זײַט יאָר 1555 ביז 1713 פונעם אכצנטן יאָרהונדערט, דאָס איז, א — א חוץ די מא-ראַנען — האָבן אױסגעמיטן לוקסעמבורג.

אין יאָר 1830, ווען דאָס גרויסע פירשטנטום לוקסעמבורג איז געוואָרן אומאָפּייערליך, האָט די יידישע קאָנסטיטוציע, וועלכע האָט בײַ דעםאַלט געהערט צו דער קאָנסטיטוציע פון סערעוועס און פון מערסטריכט, זיך אױך אנטױקעט אומאַפּהענגיק גיט. עס איז גענערידעט געוואָרן אַ ראַב-ראַט, נאָט, דער ערשטער וואָס האָט באַזעצט דאָס כּאָאָרדינאָט פון לוקסעמבורג אין געווען דײַר שמואל הירש. אין יאָר 1894 האָבן זיי געבויט נײַע שילן אין לוקסעמבורג און עטקע.

סע זענען נאָך פאַראן יידישע קהילות מחוץ לוקסעמבורג און עטקע, אין עטלע-בריק, גרעווענאכער, עס און מעדערנאד, און עטלעכע רופענע יידן לעבן אױך אין דאַרפישע ישובים.

אין אלבאם מיט בענס צייכענונגען

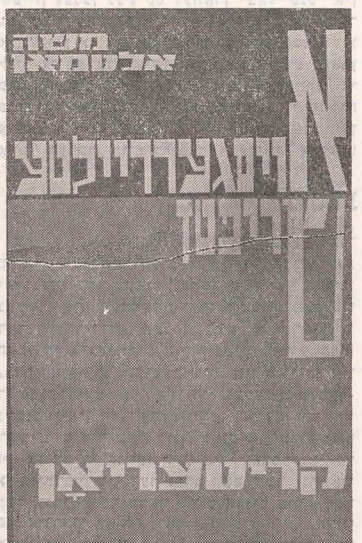
דער חאַלער און גראַפיקער בען האָט אױסגעשטעלט אין די סאַלאַנען פון פאַריז זען קולטור-קרייז א צאָל פון 110 אַקוואַ-רעלן, וואָס זענען אײַנספירירט געוואָרן פון שיר-השירים. דער קינסטלער האָט געאַרבעט אױף אַט דער עטמאטישער טעריע 17 יאָר. די 110 אַקוואַרעלן זענען דערשינען אין א שפּעציעלן אַלבאָם, וואָס וועלן אַרױסגעגעבן ווערן אין 1000 עקזעמפלאַרן.

אויסגעגראַפֿע אן אלטע אויפשפּרייט

פּראַפעטאָר בנימין מצור פון ירושלים האָט אַנדעקט אױף א שטיין פון כּוּתל־המערבי אן אויפשפּרייט וועגן וועלכער מע האָט בײַז איצט נישט געוואוסט. די אויפשפּרייט באַשטייט פון צוויי פּסוקים פון ספר ירמיה, פּסוק יײַג און יײַד פון קאַפּיטל סײַן. דער אַרױפֿ פון דער שריפט איז ענלעך צו דער פון דער עפּאָכע פונעם תּלמוד, וואָס סע האָט באַוואויגן די פּאַרשער פּעסט-צו-שטעלן אן אויפשפּרייט שטאַמט פונעם פּערטן יאָרהונדערט פון אונזערע צײַטרעכע-נונג.

פּראַפעטאָר מצור האלט אַז די אויפשפּרייט איז געמאַכט געוואָרן אין דער צײַט ווען סע האָט געהערשט דער קיסר יוליאַן א קורצע צײַט פאַר זײַן טויט האָט ער דער-אויסגעגראַפֿע אן אלטע אויפשפּרייט

פאַרביי בילדער פון קרומע געלעכער מיט קליידער לעך אן קווינס. מיט פּוסטע ירדיים, וואו סע טרייען זיך משונהדיקע פאַרשויקע מיט כלערי ליי אויסטערלישע פּרנסות. א פאַנאַראַמע פון קליינע מענטשע לעך, וואָס סע רעשט מיט זיי די גרויסע וועלט. סע רעדט זיך, נסכים ונפלאות. דער גראַף סטאַלסאָ האָט גאַר לײַב יידן... און זיי וויבער האָבן דרייפאַכיקע זאַרגן: דאגות פּרנסה, צער גידול-בנים און שטוב-צרות...

נאַר ווען סע קומט דער שבת צו נאַכט, געמט מען זיך צונגוף ביי דער טרעפּערן, מע רעדט און מע הערט גײַע פּלאַטקעס. מע קנאַקט סעמעטשקעס און מע ווערט געוואַר פון אַלער ליי גליקן, הולאתן און האַרצווייטיקן. ...אַלץ גאַרט נאָך א בײַטעלעך גליק.

משה אלטמאן האָלדן האָבן דורכגעמאַכט אַ צעווייט און צעשפּרייט פון אלע ווינגטן איבער די קאַנטן פון מורח, פאַרקליטען זיי דעם אַמאַל מיטן היינס פונעם יידישן לעבן.

אַלץ קאַכט און שווימט ווי אין א קאַסל-גרויב, לייזן און פּריידן, קאַנפּליקטן און רעאַגענציען פלייצן צו מאַל אריבער די גרויסע געשעענישן פון אונזער צײַט. מלחמות און רעוואַלוציעס האָבן שטורמיש אויפגעברויזט און צעשפּרייט דעם פאַסיראַרלישן שטייגער, דאָס טראַדי-ציאָנעלע משפּהה־לעבן פון אַמאַל. גײַע כּוואַליעס האָבן אויפגעטרייטלט די אוראלטע יסודות.

איזאָ שאַפּיראַ

טיעג פון פּסח תּש״ה אין אונזערע קהילות

...די פּסחדיקע טעג פאַרגייען איינער נאַכן אַנדערן, אַבער זײַער פּרייד וועט לאַנג בלייבן אין אונזערע ערצער. לאַמיר דאַנקען דעם רבּנו של עולם פאַר אַז דער רײַנער שמה, לאַמיר דאַנקבאַר זײַן פאַר די מנהיגים פון סאַ-ציאליסטישן רומעניע, וועלכע פאַרטיקערן פאַר אַלע בירגער רעכטן און פּולישעפּאַרדיקע פּרייהייט, אַן אונטערשיד פון נאַציאָנאַליטעט אַדער רע-ליגיע.

לויבט ווידער אויפצובויען דאָס בית-המקדש, וואָס סײַטס האָט חרוב געמאַכט מיט 300 יאָר צוריק.

די פרוי אין תנך און תלמוד

אין יוֹגאַ-פאַרלאַג פון בוענאָס־אײַרעס איז דערשינען דער צווייטער באַנד פונעם פאַרשער נ. שמו אונטערן טיטל „די פרוי אין תנך און תלמוד“. דאָס ווערק אַנטהאַלט 1300 זייטן און שטעלט פאַר דאָס אַרױס וואָס די פרוי האָט פאַרנומען אין דער פאַרצײ-טיקער יידישער געזעלשאַפט.

דער הונדערטער געבוירן-יאָר פון פּראַפּעטאָר האַפּקין

סע זענען געוואָרן 100 יאָר זײַטן געבוירן פון פּראַפּעטאָר וואַלדעמאַר האַפּקין, וועל-כער האָט אַנטדעקט די אַנטיקאַלערישע אַי-מ-ענונג. דאָס באַווײַזן די ווירקונג פונעם אינפּיטשאַף, האָט דער פאַרשער, וועלכער האָט געאַרבעט אין פאַסטער-אינסטיטוט פון פאַריז, אַלײַן זיך געאַמפּט מיטן קאַלענדר-ווירוס. עטלעכע יאָר האָט האַפּקין געאַרבעט אין אינדיע, בײַשײַנענדיק צו דער בא-קעמפונג פון דער עפּידעמיע, וואָס האָט אַוונטעראַכט גאַנצע געטען פון בענגאַל. דער וויסנשאַפטלער, וועלכער איז געבוירן אין א טראַדיציאָנעלער יידישע משפּחה, האָט אױך אַנטדעקט דעם אינפּ גענוס פון בענגאַל. דער וואָס האָט אָנגעמאַכט גרויסן שאַדן אין יענע צײַטן אין פאַרשידענע געגנטן אױף דער וועלט.

אַ מאַנאַגראַפֿיע וועגן יידישער מעמאָריסטיק

אַן אינטערעסאַנטע מאַנאַגראַפֿיע וועגן דער מעמאָריסטישער ליטעראַטור געשריבן פון יידן פון אַמעריקע און קאַנאַדע איז דערשינען אין נײַ-יאָרק. דאָס ווערק אַנט-האַלט מאַטעריאַלן וואָס זענען דערשינען אױף דער סעטע אין לעצטן יאָרהונדערט אין צפּון־אַמעריקע. אין ענגליש, יידיש און העברעאיש, באַגלייט מיט א פּולישענדיקער די ביליאָגראַפֿיע, שטעלט מיט זיך פאַר אַט די מאַנאַגראַפֿיע א ניצלעכער מיטל פאַר צום רעקאָנסטרואַירן די אַטמאָספּער און די דערשיינונגען פונעם לעבן פונעם יידישן קיבוץ אין די פאַראייניקטע שטאַטן און קא-נאַדע אין די לעצטע הונדערט יאָר.

אַ ירמיה-סימפּאָזיע

אין ירושלים איז פאַרגעקומען א סימפּאָזיע בעי-געהיטפסט דעם נביא ירמיה. באקאנטע דיבליאָפּאַרשער האָבן אויסגעטריט פאַרש-דענערלי אַספּעקטן אין שייכות מיטן לעבן און שאַפן פון אַט דער גײַסטרייכער פיגור פון פאַרצײטיקן ירושלים.

אַ געשיכטע פון דער יידישער מוזיק

נישט לאַנג איז דערשינען א געשיכטע פון דער יידישער מוזיק, רעדאַקטירט פון ישכר פאַסער. דאָס ווערק אין דער יידישער שפּראַך, איז דײַ בענדער, שטעלט פאַר די אַנט-וויקלונג פון דער מוזיקאַלישער שאַפונג, די הויפּט-קאַמפּאָזיטאָרן, און די רעפּרעזענטאַ-טיוועס קאַמפּאָזיציעס.

אַ גײַע יידישע אַפּערע

אױף דער בינע פון דער סאַן־פּראַנציס-קאָער אַפּערע איז פאַרגעשטעלט געוואָרן די אַפּערע פונעם קאַמפּאָזיטאָר אַסקאַר מאַראַ-וויץ. אונטערן טיטל „דאָס בײַדענטיגל“, אינספּירירט פון אַזאַ פּראַנקט סאַגאָב. דאָס איז די פּרײַטע לײַשע טענענע וואָס שטעלט פאַר דאָס ווערק פון מאַרַוויץ. די ערשטע פאַרשטעלונג איז פאַרגעקומען אין האַרבעט 1970 אין אַפּערע־עטאַטער פון סאַפּאָנטי (קאַנאַדע).

צייטישריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאל אין חודש 1.04.1975 בוקארעשט *

דער רב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן זענען געפארן קיין אויסטראליע

די פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון אויסטראליע האט פארבעטן אונדזער רב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר אמאליא רוזן אז זיי זאלן באזוכן דעם יידישן ישוב פון אויסטראליע און זאלן זיך באטייליקן ביים אפמערקן דעם אויפשטאנד פון ווארשעווער געמא פון 1943.

אקעגן צו קומען אט דער איינלאדונג האבן דער רב הראשי און די רבנית פארלאזט דאס לאנד דעם 30סטן מערץ ד"י. אויפן אינטערנאציאנאלן בוקארעשט־אטאפאן זענען געקומען זיי באלייטן און זיי אנווייזן "צאתכם לשלום" די ה' עמיל פעכטער, גענעראל סעקרעטאר פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות אין רומעניע, דניאל סעגאל, פרעזי דענט און מארטין בעלוס, וועזענדיגע פון דער בוקארעשטער יידישער קהילה, הרב יצחק מיר מארילוס שליט"א, גבאים פון שילן, אַנגעשטעלטע פון דער פעדעראציע, בעליבתים א"א עס איז געווען אַוועגונדיק דער פארטייער פון רעליגיע־דעפארטמענט.

פון דער טעטיקייט פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א

דעם 16טן מערץ ד"י האבן זיך צוריקגעקערט אין לאנד דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א און די רבנית אמאליא רוזן, קומענדיק פון געבן, וואו דער רב הראשי שליט"א האט זיך באטייליקט אין דער באראטונג פונעם לייטונסקאמיטעט פון דזשיאטע, כדי פעסט צוהעלן דעם הילפס־פראגראם פארן יאר 1975.

דעם 20טן מערץ ד"י איז דער רב הראשי פארברעכער וואסילע באלדעאנו, איינער פון די לייגיאנארישע ביים פראצעס קעגן דעם קריגס־פארברעכער וואסילע באלדעאנו, איינער פון די לייגיאנארישע אנפירער, בעת די פאָראַמען אין בוקארעשט אין יאנואר 1941.

(זענען באלדעאנו שרייבן מיר אין די רומענישן זייטן, אין קוקנדיק נומער וועלן מיר דאס פארעפנטלעכן אויך אין די יידישע זייטן).

דעם 23טן מערץ איז דער רב הראשי שליט"א צוריקגעקומען אין לאנד, ביים אוועקפארן און ביים צוריקקומען זענען געקומען אויפן אינטערנאציאנאלן עראפארט בוקארעשט־אטאפאן די מנהיגים פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות אין רומעניע און פון דער בוקארעשטער קהילה, גבאים פון שילן א"א.

עס איז געווען אַוועגונדיק דער פארטייער פון רעליגיע־דעפארטמענט.

מעסאזשן לכבוד פסח תשל"ה

מיט דער געלעגנהייט פון הג פסח תשל"ה האט דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א געשיקט און באקומען באגריסונגען פון מערער פערזענלעכקייטן און יידישע ארגאניזאציעס. צווישן זיי געפינען זיך פראפעטאר אפרים קציר, פרעזידענט פון מדינת ישראל; רב הראשי פון מדינת ישראל הרח"ב שלמה גורן און עובדיא יוסף; ד"ר נחום גאלדמאן, פרעזידענט פון יידישן וועלט־קאנגרעס; ד"ר יצחק פאלי, רעליגיע־מיניסטער פון ישראל; די אר־אניאציע מורח; שמואל האבער, עקזעקוטיוו־דירעקטאר פון דזשיאנט און טעאָדאר פעדער; יורעקטאר פונעם אייראָפּעאישן אפטייל־פאראייניגטער יידישער אפיל (פאראייניקטע שטאטן); דער יידישער קאנגרעס פון קאנאדע; בנור־ברית — פאראייניקטע שטאטן א"א.

העכער 700 בוקארעשטער יידן האבן זיך באטייליקט אין קאלעקטיוון סדר.

די טעג פון פסח תשל"ה אין אונדזערע קהילות

פראוועטע אין כשרן רעסטאראן פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות אין רומעניע, ביי וועלכער סע האבן זיך באטייליקט העכער 700 יידן די פני פון דער היגע קהילה, די זעלביקע ידיעות האבן מיר באקומען וועגן די סדר־נעכט, וואס זענען אַפּערטיקט געוואָרן אין די קהילות פון יאס, טימישאַרא, דאַראַהאַ, קלוזש גאלאַץ אין פּיל אַנדערע יטובים, יעדעס מאל האבן אונדזערע קארעספאנדענטן אונטערגעשראכטן די געהויבענע שטימונג און די יום־טובדיקייט וואס האט געהערשט.

א באדייטנדיקער אַרגאַניזאַטאָרישער אָנשטרענג

ווי יעדעס יאָר, האָבן זיך אָנגעהויבן די צו־גרייטונגען צום הג פסח מיט וואָכן פריער. אויסצוגייענדיק די אָנווייזונגען פונעם רב הראשי שליט"א האָט די אָנפירערשאַפט פון דער פעדעראציע און פון די קהילות איבערן לאַנד געטאָן אַלץ אז דער פסח זאל אַריינדרינגען אין יעדן יידישן הויז, ביז אין ווייטסטן ווינקל פון געם לאַנד. עס איז פארויכערט געוואָרן באַטייטיג מיט צוהילף, וויין כשר לפסח און אַנדערע כשרע שפייזן. עס איז נישט אַ־רויסגעבליבן אויך נישט די מנהיגים, פאר שפייזן זענען געשיקט געוואָרן באַטייטיג אין געניגנדיקער מאָס אין די קהילות, מיט דער אָנווייזונג אז דאָס פארטיילן זאל געמאכט ווערן לויט די באדערפענישן. אין בוקארעשט האָבן פונקציאָנירט 6 צענטערן צום פארטיילן די שפּידיקע אַלימענטן, אין לאַנד האָבן די קהילות אַרגאַניזירט צו אַיינעם און צו צוויי צענטערן אַדער מערער, לויט די באדערפענישן. א פאקט

פון די יעדעס יאָר, האָבן זיך אָנגעהויבן די צו־גרייטונגען צום הג פסח מיט וואָכן פריער. אויסצוגייענדיק די אָנווייזונגען פונעם רב הראשי שליט"א האָט די אָנפירערשאַפט פון דער פעדעראציע און פון די קהילות איבערן לאַנד געטאָן אַלץ אז דער פסח זאל אַריינדרינגען אין יעדן יידישן הויז, ביז אין ווייטסטן ווינקל פון געם לאַנד. עס איז פארויכערט געוואָרן באַטייטיג מיט צוהילף, וויין כשר לפסח און אַנדערע כשרע שפייזן. עס איז נישט אַ־רויסגעבליבן אויך נישט די מנהיגים, פאר שפייזן זענען געשיקט געוואָרן באַטייטיג אין געניגנדיקער מאָס אין די קהילות, מיט דער אָנווייזונג אז דאָס פארטיילן זאל געמאכט ווערן לויט די באדערפענישן. אין בוקארעשט האָבן פונקציאָנירט 6 צענטערן צום פארטיילן די שפּידיקע אַלימענטן, אין לאַנד האָבן די קהילות אַרגאַניזירט צו אַיינעם און צו צוויי צענטערן אַדער מערער, לויט די באדערפענישן. א פאקט

...און די יינגסטע קהילה־מיטגלידער

וויכטיקן ענין — איז דער רב הראשי שליט"א געקומען לויט פונעם עראפארט אטאפאן אין דער גרויסער שיל, כדי צו זיין ביי דעם "סדר" פון די תלמוד־תורה קורסאנטן. עס איז געווען אַ גרויסע פרייד פארן רב הראשי שליט"א און פאר אלע אַנוועזנדיקע צו קאָנסאַטאַרן אז די פּרחה פון אונדזער קהילה האָבן געלערנט אויך קאַנען, נישט נאָר די "פּרחה" נאָר אויך די ענטפערס פון דער הגדה פונקט אזוי איז געווען די פרייד און די עמאָציע וואס ארויסגערופן דער פראַגראם פון די שירים וואס דער כּאָר פון די קליינע תלמידים, דיריגירט מיט אזוי פיל ליבשאפט דורך אַ שוואַרץ, פאר זיי אלע האט דער רב הראשי שליט"א געדאַנקט, די מלמדים און די אַנדערע מיטאַרבעטער.

ביי דער ערשטער סדר־נאכט

צו זיצן צוזאַמען מיט זיי ביים טיש פון זייער סדר, זיי אַנצואוייזן, הג כשר שמח! אין זענען סדר־נעכט האָבן דאָ געפירט העכער 600 יידן. זיי אלע זענען געווען פארבעטענע און אַנגעווענע געסט פון דער קהילה, אלע האָבן דאָ געגעסן, מיט אַדער אַ באַזאַלט, אין זייער 8 טעג סדר. נאָך די איינדרוקסולע מאָמענטן פארבראַכטע צוזאַמען מיט די מתפללים פון כּאָראַל־טעמפל, האָט דער רב הראשי שליט"א און די אַנדערע מנהיגים באַזוכט די מושב־זקנים, אַריינברענגענדיק אויך אהער די יום־טובדיקע שמחה, מיט טרערן אין די אויגן, האָבן די זקנים אָסגע־דריקט זייער פרייד און אַנערקענונג פאר די גוטע באדינגונגען פון וועלכע זיי געניסן דאָנק דער קהילה און זייער מנהיג.

א סדר מיט העכער 700 יידן

אזוי ווי סע האָבן אונדז מיטגעטיילט די קאָרעספאָנדענטן פון דער פּראַווינץ, זענען אַרגאָניזירט געוואָרן קאַלעקטיווע סדרים כמעט אין אלע גרעסערע קהילות. אין יאס, האָבן געפירט בערך 400 יידן דעם סדר אין דעם קהילה רעס־טאָראַן. דער מסדר איז געווען [הרב] אַבנער, ד"ר טימישאַראַ איז געווען דער מסדר הרב ד"ר ערנסט ניימאַן. אין גאַלאַץ איז געווען דער מסדר הרב בוטנאַר, מיט דער באַטייליקונג פון העכער 200 יידן. אין דאַראַהאַ איז געווען דער מסדר דער שוחט ר' פנחס וואַסערמאַן און אין באַט־שאַ האָט מסדר געווען דער שוחט ר' ישראל מאַשאַקוויטש, עס האָבן זיך באַטייליקט העכער 250 יידן אין יעדער שטאָט. קאַלעקטיווע סדרים זענען פאַרגעקומען אויך אין די קהילות פון קלוזש, אַראַדעאַ, באַקעאַ און אַראַד (מסדר: הרב לערער).

זייער 9 אונטן האָט זיך אָנגעהויבן דער צענט־טראַלער סדר, אין כשרן רעסטאָראַן פון דער אַפּאַר־טאַרעאַס. אין העל באלויכטענעם זאל, פאַרן ר' יאָס, געדעקטע טישן, זענען געווען אין בייידע סדר־נעכט — העכער 700 יידן, די פני פון דער בוקארעשטער קהילה: אַנגעווענע אינטעקטואַלן, שייַבער, אַרטיסטן, ווי אויך תלמידים פון די קורסן פון העברעאיש און יהודות. דער בעל מסדר איז געווען דער רב הראשי שליט"א, וועלכער האָט געזאָגט, פארטייטיגט און קאַמענטירט די הגדה, דער כּאָר, דער וואַגן דערבראַרער כּאָר דיריגירט פון וו. סקאַלניק, האָט אינטערפּרעטירט מיט סאַלאַנט די זמירות און שירים של פסח, דער סדר האָט אָנגעדרייערט ביז שפּעט נאָך האַלבער נאַכט, אַבער קיינער האָט נישט געפילט ווי אזוי די צייט איז פאַרביי, פון אַט דעם סדר זענען מיר זיך צעגאַנגען נישט נאָר מיט דערהויבענע געפילן, נאָר אויך גייס־טיק באַריכערט.

א יאַרצייט וואָס מע דאַרף געדענקען

שירק הויף

וואָס פאַר אַ באַזונדערע רעזינעסירט האָט זי געווען גרייט דעם סעקסטיקאל פונעם שיל'הויף פון אונטן שטעטל פון מיידע קינדער יארן? פון אונטן האָט דער גענומען אזוי פאַר קאַליר, מאַלערשאַפּט און באַזונדער און פאַר וואָס, נאָך אזוי פיל יאָרן, זענען מעיך די פאַרשוינע יוד פיל וועגן אין אונדער זכרון, הגם אין דער ווירק'לעכקייט זענען זיי שוין לאנג אויף אייביק אַ ראַפּ פון דער ערדע?

...דער פּירעק וואָס האָט זיך געפּרועמט פון די פיר שילן איז ארומגעצוימט פון אלע זייטן דורך אן אייזנערן פלוט אויך א צימענטפונעם יסוד. אפאל איז עס געווען א פלוט ווי אלע פלייט אבער מיט דער צייט, צוליב די רעגנס, שנייען, דעם ווינט, די פאליטיקעס, וואָס האָבן אים יאָר-איין יאָר-אויס נישט צו רור געלאָזט האָט ער זיך פאַרבוניגן פּעפּס מער ווי דער באַ-רימטער טורעם פון פיאָ... די מעגלעכקייט איז ער קאָן איינפאלן אין געווען אייגען פון די דאָ גות פון די מנטערס, וועלע האָבן אויפגע-זאָם געמאכט זייערע קינדער. "דו זאָלסט הילילה זיך נישט דראַפּען אויפן פלוט פונעם שיל-הויף!" טאַקע דערפאַר איז חמדי דער פלוט געווען באַ-האַנגען ווי א שרענגל טרובין מיט פאליטיקעס, קלענער און גרעסער...

דער אַריינגאַנג און אַרויסגאַנג פון אַט דעם סודותופול וויקל איז געווען באוואוסט פון א בעטלער, ביידע זענען געווען בלינד, אָבער דער וואָס איז געשטאַנען צו דער גאַס „פּוּלדזשערן" לויט האָט געטראָגן דראַסענע ברימל פּון איין שאַרק גלעזל, דאַס אַנדערע אַויג זענען פאַרשאַטעט מיט אַ ביסל וואַסער. דער בעטלער פונעם אַנדערן עק איז געווען אַן אַקטיווע, פאַרהאַלטיסליך דעם וועג פאַר די פאַרבייגער, מיט זיין אַידידיקן רעפּערן. „גענקט אַ נדבָה פאַר אַן אומגליקלעכן סבינהויל!" בתת ידו חבּר איז געווען אַ טומער אַפּשויסנדיקער פאַרשויין. זיי צווישן זיך האָבן קיין מאַל נישט גערעדט, וויל אַ מאַל, מיטן יאָרן צוריק, ביים אַנהויב פון זייער קאַרערע, האָבן זיי זיך מוראַדיק געקריגט צוליב אַ „קונה" און זינט דערמאַלט האָבן זיי זיך קעגנזייטיק אויסגעמיטן. וואָס ווילט אַר, אויך אין דער מלאַכא איז געווען גרויס די קאַנק'רעניש...

דערנאָך זענען געווען די וואָס האָבן געלעבט פון מירחא. חיל דאָ איז דאָ געווען דאַס אַרם, וואו מע פלעג אויבמדין פון אין דער פרי זיי שפעט אויף דער נאַכט, וואָלט דאָך ממש געווען ער עבירה און מע זאָל דאָ זיך נישט מאַכן אן עסק. צווישן די ערשטע וואָס האָבן עס פאַר-שאַטעט איז געווען דער בערל. ער האָט דער פאַרקויפּט קערלעך, טעמפּטעקעס, ווי מע פלעג עס רופן אין שטעטל, פון האַרבוועס און פון זונבלימען, גוט אויסגעטראַנקענע, געזאַלצעט און געברוינטע לויט א רעזעפּט וואָס נאָך ער האָט געקאַנט, אַ קליין געזעלע, און איבערגע-קערט עפּטנס, צוויי זעקלעך וואָס זענען אַמאָל געווען ווייסע און אַ גלעזל פון א געל-גרינלעך קאַליר, אַט דאָס איז געווען דער איינזענער פון זיין מירחא, ער איז שטאַלץ געווען מיט זיינע שטענדיקע קונוים: עטלעכע שילער פונעם ליציי, צוויי אַדער דריי מעקלעטיס, א דראַשקע בעל עגולה... פאַר קיין שום זאָך איז דער וועלט וואָלט קיין איינער פון זיי נישט צעקאַנקט מיט זיינע צינן א קעל וואָס זאָל געווען שטאַמען פון אן אַנדערן. נאָך פון בערלעך, זיי פלעגן אפילו זאָגן, אז זיין סחורה דערקאַנט פון זענען צווישן טויזנט.

פונקט אזוי אויף אַ קעסעלע וואָס אייסגע-שטעלט זיין סחורה אויך געזעל, דער וואָס פאַר-קויפט עפל. אַ, נישט אלע מאָל איז עס געווען אזוי, ניין! איין מאָל האָט ער געהאַט זיין אייגן געוועזן, מיט זייטשע פירות, פּרומ, פּליקאַ-טעסן. נישט דוקאַ אין צענטער, ווי האָט אַבער דאָ, איז עס געווען אויף אן אָנזענדיק אַרט און די קונוים האָבן אים נישט אויסגעוויינט. ער האָט געדינגען און א קעלער, און ווי העלפן די האָט געקאַשט, ביז פון האַרבעט ביז בליען פון די נייע קארטשן, ביז צו א געזאַנען פאַר און באָרן. יאָנאַטאַן עפל און גילדענע פאַרמעגלעך, העלע האָבן געהאַט אַ שם, פון געזעלס עפל, אזוי האָט מען געזאָגט אין שטעטל. ער האָט געהאַט שוין פרנסה, כמעט ברויהו, אַבער דאָס אַלץ איז אַמאָל געווען. איצט, זינט ער איז געוואָרן א יוד, אַויבער ער דאָ, ביים אַריינגאַנג פון שיל-הויף, אין דער זעלביקער בראַשע, ווייל אויס-געטויגט האָט ער זיך דאָך, נאָר אזוי פיל וואָס ער האָט נישט געהאַט קיין מול... אָבער צו וואָס זאַלן זיך אַרבעטן זיין? ווייטער, וומער איז ער מיט זיינע עפל, דערשטעוויין, צעלאַפעט צוגעפירן אַ ביסל ווייטער, צוגעפּוילטע אַ ביסל זומער, אָבער, דאָך - עפל, ער גיט אַ ביסל ביליקער און אַט קיין זיך די אַרעמערע

קינדער. אַט דאָס איז זיין פרנסה און, ברוך השם, אויך ער איז נישט געשטאַרבן פאַר אַזוי גער. נישט זיין ווייב מיט די דריי קינדער, זאָל ער זאָר איבערקומען אַז דעם ווינער, אַייה אין פּרילינג געדיקט דער עלטערער פּירעק פּונקט קלאָס און דער וועט אים אַריינגעבן פאַר אַ לערן יינגל צו מאַרירען, דעם פּריזויערער, אַט די מלאַכא ווייסט מען דאָך, איז אַ פרנסהדיקער, אפילו די לערנינגלעך באַקומען דאָס אויך אַ טונקעלעכט. אַ גראַשן פון איינעם און אַ גראַשן פון אַ צווייטן און אַ שטאַרבעט שוין נישט אַלס הונדער, אזוי אַן אַנהויבליך פונעם פּרילינג וועט עס אַט אַט שוין ליכטער אַנקומען, נאָר איינער וועט ברען גען אין שטוב אויף אַ גאַשן.

פאַר די שילן איז אַ שטיקל פרייער שטח, אויסגעשטייערט, דאָס פּלאַץ, אזוי רוטש מען עס, דאָס פּלאַץ פונעם שיל'הויף, דאָ פאַרברען גען זייער צייט די טרעגער, געזונטע מענטשן, מיט לאַנגע אָרעמעס און הענט ווי די לאַפעטער, מיט וועלכער פון זיי וועט אַיך גענעמן אויף זיינע פּלייצעס אַ זאָק מיט אַ שאַס פון אַ הונדערט קילאָ, ווי אַ שפּלעכל. זיי וואַרטן קונוים, וומער ליגן זיי אויכגעצויגן לויט לאַנג זיי זענען אין אַט דעם פּלאַץ, ווייטער שטופן זיי זיך אַרבעטן שטייט (שייטעס) טייגעוועלעכל, דער וואָס האָט היינטע מאללייעס, די קונוים וואַרטן, אָבער אין שטעטל זענען פאַראַן אזוי ווייניק וואָס דארפן זייערע לאַקסעס, איין מאָל אַדער נאָך צוויי מאַל אין דער וואַך ווען די צוויי אַנגאַקסטישישע גע-וועלכער, ווען זיי באַקומען אַ וואַגנ אַ כוהרה און מע דאַרף אַיך דער גיט אפּלאַדן, אָן זיין זאָל נישט דאַרפן צאָלן קיין דירה פאַר די וואַגנען, די מילינער, ווען עס טרעפט זיך אַ גרעסערער דראַנספּאַרט, אַט דאָס איז אַלץ, נאָך עפעס, אַט מאַל ווען עמעצער זיך אַיבער זיין דירה, צו דאָס איז אַלץ, אזוי אַז די טרעגער וואַרטן מער ווי זיי אַרבעטן, וומער אין די היצן און אין שטוב, ווייטער אַיך ווייך און פאַרע פון דער שטייגערע, נאָר אין אויסגעוויינטלעכע פאַלן, נאָר ווען זיי קאַנען שוין נישט אויסהאַלטן דעם הונדער, צי זיי ווייבס מול, דערמאַלט אַט ער גוכר די בושע און נעמט זיך שניאַרן, ער טוט עס פאַר נויט, ווייל נישט דאָס איז זיין מלאַכא ביי אַבער ער קערט זיך צוריק צו זיין מלאַכא ביי דער טרעגער מעגלעכקייט אַדער געלעבלייט, ווי אזוי עס פליען די שווערע זעק פון הונדערט קילאָ, צי די שווערע בינטן בייזלן, ווייל אין זאך אין ארומגעניגן איבער די הייער און אין אַנדערע אַץ צו אַרבעטן זיין מלאַכא.

וואַרטנדיק די קונוים, וואָס פאַרשטייקט צו קור מען, זיינן אַט די מענטשן מיט הייזערדיקע שטיין מען און הענט ווי די לאַפעטער, לאָזן זיי זיך וואַלדיין אַפּווקונדיק איינער פונעם אַנדערן, ווייל זיי פאַרשטייען זיך דאָך צו אַ ביסל וואַמאָר — גראַבן, אַ ברוטאָלן, אזוי ווי עס איז זייער גורל, זיי צווישן זיך רופן זיך זעלטן ביים נאָר מען, געוויינטלעך רופן זיי זיך ביים צונאַמען: ראַטשילד, קורה, מאַרמאַראַש בלאַנק... געמען פון גבריים און נאָך פון די גרעסעט.

פון פאַר פּוירים ביו שפעט ביו זאָך פּסח פאַר-קויפּן ראַטשילד און מאַרמאַראַש בלאַנק געווענער עפל, ר' האָט גיט זיי א פּול טעפל און זיי גייען ארום די געסעלעך פונעם שטעטל אויסרויפן אַט מיט אַ יגוין זייער סחורה... קויפט געווענער עפל! עפל! און אויף מאַמע-לושן. קוואַס! עפל, קוואַס! ווען עס טראַנקט זיך דאָס עטלע פּער זיי ווי צוריק צו הונדן, אַט דער פּולט עס אָן פּונקט אין זייער הערט זיך זייער אויסרויפן אין זייער הינטס, „געוועיטע עפל, עפל! קוואַס-עפל!" דערנאָך געדיקט זיך דער טעזאַן און ראַטשילד זינט זיך דערלענגט דעם פּלאַץ פאַר זיין שילן, נעבן אים דרימלט קורה, דער עושר פונעם חמש, מאַרמאַראַש בלאַנק און די איבע-ריקע זיי וואַרטן קונוים...

אין אַמסערדאַם, די שטאַט פון שפינאַז און רעמבאַנדט, אין סאַמע צענטער, ביי דעם וועלט-באַרימט געוואַרענעם „אַקסערהויז" פון דער פּיינען-ראַקטיס גאַט, אין אַן הויזש פּלאַץ פון גרויסער אַזלויף, זייער אַ סך מענטשן, מיינסטנס יונגע, מיידלעך און יינגלעך קומען אַהער מיט בלומען, זיער פיל בלומען.

אנא פראַגער

עס איז אין דעם הויזש מערץ דער דרייסיקס טער יאַרצייט פון דעם קינד וואָס אויף זיין נאָ-מען ווערט אַנגערופן דאַס מעמאַריאַל הויז „אַנא פּראַגער". דאָ האָט זיך אויסבאַהאַלטן אַנא פּראַגער און אויף טעלעפּון אַר שפּילטער מאַרגאָ, די סאַמליע וואַן-דאָן (מאַן און פּרוי און אַ יונגער ווין) ווי אויך דער צאָנז-ראַקטיקער קינדער האָט פון אַלץ דער באַהעלטעניש נישט געוואוסט, חוץ עטלעכע האַלע-דער, וועלכע האָבן, נישט געקוקט אויף דער לעבנסשטאַפּאַ, אַנגעהאַלטן מיט די אומגליקלעכע אַפּאַריטידונגן.

דאָס האָט אזוי געדייערט ביזן 4טן אויגוסט 1944, שוין גאַרנישט ווייט פון דער באַפּרייאַונג, ווען די ווילדע נאַצי-באַרימטע האָבן דערשלאַגט די באַהעלטעניש, אַפּנעסירט די ניצול-ערשטע געזעלעך און קוויטן לאַגער צעטרענגעלעך. דאָרט איז די 15 יאַריקע אַנאַ, סך-הכל אַ פּאָך חדשים פאַר דער באַפּרייאַונג, געשטאַרבן פון אַ פּלעק טיי פּוּט, די איבעריקע זענען פאַרברענט געוואָרן, בלויז דער טאַכטער איז לעבן געבליבן, צוריק-קומענדיק האָט אַט פּראַגער, אין דעם הרובן הויז וואו עס איז געווען די באַהעלטעניש, גע-פונעם דאָס טאַגער פון זיין טאַכטער, וואָס ער האָט פאַרעפנטלעכט פריער אין האַלענדיש און דערנאָך אין אַנדערע 25 שפּראַכן.

פון די אַזי פּסח ווערט דער פאַרצייכענונגען פון דעם דאָזיקן 13 פּירקן ייִדישן מיידלעך, קויפט אַרויס די טראַגיק פּער זענען פון אַ קינד, דורכגעווייניקט דורך דער נשמה פון אַ קינד, וואָס זעט מיט אַויגן פון אַ דערוואַקסענעם.

נאָך היינט, ווען מיר לעבען דאָס טאַגערן פון דער קינד, ווערן מיר פאַרהוואַנערט פון דער יאָר-פּיערע באַזאַכטונגס-קראַפט, פון דעם קלאָרן דעגאַנץ, אין פאַרעם פון ברייט צו אַר-אויסגעטראַכטער פּרייז, קוויט, פאַרצייכענע אַנאַ אירע אַבסערהאַזיעס וועגן אַלץ וואָס עס געשעט ארום איר.

זי שרייבט דעם 9טן יולי 1942, ווען זי זענען אַריין אין דער באַהעלטעניש: „...אזוי זענען מיר געלאָפן אין גאַנצען, דער טאַטי, די טאַמע און איר, יעדער מיט אַ טאַט און קוויבעל פול אָנגעשטאַפט, אַן אַרבעטער ווי אַ זענען פרי גע-גאַנגען צו דער אַרבעט האָבן אויף אַנאָנד זיי קויפט מיט חמנות... דער געלער האָט פּאָר-דוד האָט שוין געזאַגט אַלץ..."

אזוי האָט זי עס אָנגעהויבן.

עלי איז אויך שטיל און טרויעריק, איר פּריינד, דירק, איז פאַרשיקט געוואָרן אויף צוואַנצער בעט קיין דייטשלאַנד... דירק איז נישט דער איינציקער, וואוּאי זייער טעלעפּון פאַרן אוועק צוגן פיל מיט יונגע פּונשטישן... נאָך אזוי מיט השפּתות-החיים קומט פּלוצעם ווי אַ בליק און הימל אַפּאַליטישע באַמערקונג, אַ מינינג, און אַפּאַפּאַונג. זי פּערצייכנט, אַני-טער אַנדערע, דעם פּעט נאַרעמבער 1942: „...די גרעסטע איבערשאַנג האָט געבראַכט הער וואוּ דאָן מיט הער ייִדיש, אַז די ענגליש-דער זאָלן האָבן געלאַדעט אין טוניס, קאַפּ-בלאַקאַ, אַלזשיר און אַראָן. דאָס איז דער אַנהויב פונעם סוף האָבן אלע געזאָגט, אָבער שטעטליש, דער ענגלישער פּרעמיער, האָט געזאָגט אין אַרעדע: „די דאָזיקע לאַנדונג איז אַזוי אַז דער סוף פונעם אַנהויב". דאָס איז וואוּ אַן אַונטערשיד, האָ? אָבער נעס אין דאָך פאַראַן אַ גרויס פאַר אַפּטימיוס. סטאַלינגראַד, די גרויסע רוסישע שטאַט, וואָס זיי ווילן בלאַט-גערן שוין זינט דריי חדשים, האָבן די דייטשן נאָך נישט געקאַנט אייננעמען..."

דאָס איז ווי אַ געזעע אויף שקלאָפּן אין אַ מאַליקע צייטן. איך דע אַפּט פאַר מייענע אַייגן: ריינע פּילט, גוטע, אומשולדיקע מענטשן מיט וויינענדיקע קינדער, וואָס ווערן געטריבן פון די מנוולים.

גליי (מיין ברעט) איז פאַר מיר אַ סימבאָל פונעם נאַצן אומגליק, וואָס האָט געטראָפּן מייענע ברעטעס און אלע יידן. ווען איך בעט פאַר איר, טראַכט איך צו אלע יידן און צו אלע געטרוכטע, אומגליקלעכע מענטשן..."

עס איז אַן אַונדער וואָס איך האָב נישט אויפגעגעבן אלע מייענע געפּונעגטע, כּאָס זיי ווייזן אויס אַסכּוּרד און נישט דערגרייכבאַר, האַלט איך מיר נאָך פּעסט אָן זיי, ווייל איך גלויב נאָך אַלץ אַז דער מענטש איז גוט..."

שטעטער מיט אַ יאָר פאַרצייכנט זי:

„איך נעם אַיין יעדן טאַג וואַלעריאַן פּילן קעגן זענען דעפּרעסיעס... איין מאָל לאַכן פון גאַנצען האַרצן וואָלט מיר גיכער געהאַלפּן ווי צען פּילן, אָבער מיר האָבן שוין כמעט פאַרעגסן ווי מע לאַכט..."

אין דעם 24טן אָקטאָבער 1943, גיט זי אַ פאַר-צייכן:

„...איך פיל זיך ווי אַ יונג-פּיגעלע מיט אַני-טערעגאַקטע פּילגל, וואָס פּליט אין דער טונקל און שלאָנג זיך אָן די גראַסעס פון אַ ענז גער שטיג, אַרויס, אַרויס! רוטש עס אין מיר, איך בענק נאָך לומט און לאַכן..."

שלום רובינגער

וויקטאָר רוסו

כתב-עית

של היהדות הרתית הרומנית

מספר 342

כ' ניסן תשל"ה בוקרשט

דרשבושען *

איתן ארית

ליקוטים מעובדו של הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

תשובה ע"ז

ביה טו לחדש מניא תרצה"ה ליק פלטשען.
לכבוד ידידי המופלא ומוסלג בתורה וביראה ותיק ועוילא לאהביו שרות המקום ורוח הבריות נוחה הימנו כש"מ מו"ה יעקב דוב שורב כ"דמינשט שליט"א. מכתבו הגיעני ועיד אשר שאל מה ירמזון התוס' בכ"מק שבאינם דברים בשם משי"ה, הנה העולם מפרשים שהוא ר"ה מן מורי שיח"י וכ"מ בפסחה לסדה"ד ח"א אות' טו' שכנאיין וקורין לו גם בתוס' גדרים ט"ו ומעילה י"ה ע"ש, וכבר נכתחיה לדעת שד"י תוס' כאלו הם מתעלה' האחרונים שהם עצמם מביינין כ"מ דברים בשם התוס' והתנה בהם צדקתם שהם מברכים את רבם כשהם מניינין דברים בשמם כי כן מ"ה צינו להויל ביומא ל"ה שלמדו ד"ז מ"אא כשהזכירו ה' ברכו וזהו לשון לברך את הצדיק שמזכירין את שמו וזכר צדיק לברכה והתם משמע דאף בחייו יש לברכו ומפורש יוצא זה מ"ד מפי המהרש"א בח"א לקידושין ל"א רק בשמ' הוא מוסיף להי עוה"ב ע"ש ובי"מ מ"ד ב"ר מ"ב מביינין את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה של זכר צדיק ל"ה ברכה והכונה שם גם בחייו וע"ש הט"ז ב"רד"י ט"ז ק"יב וע"י סי"ה ט"ו השמ"ה"ו דמשמע קצת כה"ט"ו וע"ש ב"כנה"ג בע"ז דרך פסוקים מ"ה ל"ה בחלק הדבור אה"ה' ולש"ג להרחי"א מע"ג אות א' ע"י ר' אהרן הלוי מה דמחינון מצוה ש"כ"י און כ"ה נה"י שבת ה"א י"ז סוה"ו הרמב"ן עלה ליר"ו שלים שנת כ"ו והוא כותב עליו ז"ל וע"כ כ"ה שה"ג ט"ס, ולפ"מ ש"ל און כ"ה ט"ס כ"ה ב"רד"י ברכה אמרים כן גם בחיים, וע"ש בש"ה"ג אצל הרמב"ד הג' שהיה בזמן הרי"ה והחיו מוכרי את הרי"ה בלשון ז"ל כמ"ש ב" המים דעים ס"י רי"ז והנה הש"ה"ג גם שם לומר שהוא ט"ס או שהמים הרבה, ולהני"ל לק"מ. וע"ש בשו"ת הרי"ה ס"י ע"א ובשו"ת ה"א ס"י ק"ב וה"ב ס"י ק"ד ובה"ג איתן ארית על קידושין ל"א ועל הגליון ש"ע וי"ד ס"י ר"מ כותבי להשוות ד" הנמי"ן ל"ד ה"ס"ה הנ"ל ולהעילי מקושיה הרחי"א כ"מ"י תתק"ס"ו ומקושיה כנה"ג ואכ"מ.

שמו כלל רק יש לקרותו רבי וכן נהגינו ע"ש, ובני"ד שההוס' כתבו הדברים על ספר היו כפסניו דאפטר שרבם יראה אח"כ הספר, ואף שהבאתי שם בה"ג איתן ארית בשם הכ"מ ס"ה מה"ל ת"ת היה ש"כ' בהדיא וז"ל וכו' רש"י בשמו שאומר פלוני ואינו אומר מורי פלוני ופסקא מסיעו דקאמר יהושע אדוני משה ע"כ, וכ"מ הג' לא ראה הש"ך ד' הכ"מ הללו (ע"י פת"ש ובה"ג רעק"א שם שהביאו בשם הפר"ה ובשם ס"י רגל ישרה שהולק על הש"ך מקרא אדוני משה הנ"ל, ר' עמ"ש"ה הגר"א אות ל"ו בשם ספרי ורש"י דברים ע"ה"פ וענו אוהי כ"ו ע"ש, ומזע מוכח ג"כ דלא כה"ש"ך כי שם ה"י בפני משה.

אכן עתה אחר משה ניהמתי ד"ל דאין ראה משה רבנו שהשיכנה היתה שר"י עליו והייתה מדברת מתוך גרונו (אנ"ב הרבה שואלים על מקור מאמר זה, ומצאתי בוה"ק משפטים קט"ו וקט"ז דשכינא הוא ממלא ממ"מ דיעא דע"ה"פ ונ"ב בתק"ז תקי ל"ה ע"ה"פ מה ידבר והוא יענו בקול ע"ש. וע"י גם בוה"ק במדבר דף ר"ב וע"י הי"ט גם בוה"ק דברים רס"ה, ויקרא ז' והש"ו ש"כ בוה"ק ובפי' הרמב"ן ובה"י ר' שאר וקמ"ב ע"ה"פ מה ידבר ג' וע"ה"פ מה אל מה אדבר בו וע"ה"פ פנים אל פנים ועוד, והש"ו משא"ל (בסנהדרין ק"ה) על בלעם הע"ל ויש ה"א דבר בני ר"א אומר מ"ה ע"ש, וע"ש מ"אז"ל ישראל לא קם אבל באוה"ק קם ואיהו זה בלעם כ"ו (ספרי סוף דברים וספרי פרשה נשא ובמד"ר י"ד כ"י) ודי להב"ר ולמכסה עתק, (ג'—ג).

ואם ה"י יהושע אומר שם אדוני וכן א"י ישראל היו אומ' רים שם ובינו היו כהולק כבוד לתלמיד לפני רבו (ע"י יומא ט"ט וטוט"ו מ"א וב"ק ק"ט) דהלא הש"ת הוא רבן של כל ישראל ע"ש הרמ"א ס"י רמ"ב ס"א"א וגם אם היו אומרים שם אדוני או רבנו איכא למיטעי כונתה להקב"ה השורה על משה וע"כ פירשו את שמו של משה, וכעין מ"ש הב"ח שם ס"י רמ"ב והביאו הש"ו בסקט"ו והש"ך בסקמ"ג דדוקא א"ה התלמיד לא למד רק לפני רב א' אומרים שהם מ

אין עתה אחר משה ניהמתי ד"ל דאין ראה משה רבנו שהשיכנה היתה שר"י עליו והייתה מדברת מתוך גרונו (אנ"ב הרבה שואלים על מקור מאמר זה, ומצאתי בוה"ק משפטים קט"ו וקט"ז דשכינא הוא ממלא ממ"מ דיעא דע"ה"פ ונ"ב בתק"ז תקי ל"ה ע"ה"פ מה ידבר והוא יענו בקול ע"ש. וע"י גם בוה"ק במדבר דף ר"ב וע"י הי"ט גם בוה"ק דברים רס"ה, ויקרא ז' והש"ו ש"כ בוה"ק ובפי' הרמב"ן ובה"י ר' שאר וקמ"ב ע"ה"פ מה ידבר ג' וע"ה"פ מה אל מה אדבר בו וע"ה"פ פנים אל פנים ועוד, והש"ו משא"ל (בסנהדרין ק"ה) על בלעם הע"ל ויש ה"א דבר בני ר"א אומר מ"ה ע"ש, וע"ש מ"אז"ל ישראל לא קם אבל באוה"ק קם ואיהו זה בלעם כ"ו (ספרי סוף דברים וספרי פרשה נשא ובמד"ר י"ד כ"י) ודי להב"ר ולמכסה עתק, (ג'—ג).

שילא שמו ד"ה רב ינאי אמרי ינאי אמרי ינאי שמו וע"ש בפרש"י דהתלמידים היו רוצים שרבם יהי משיח מחמת שהיו מעריצים אותו כ"כ וע"כ אם בימי יהו ימות המשיח או הוא יהא ראוי להיות משיח, וכן למדו גם בעה"ת לרבם.

והנני ידיו דושה"ת מברכו בכוח"ט אברהם ארית ליב ראונו האב"ק הנ"ל

מלוקט ומסודר ע"י התנו הרה"ח ד"ר זאב גוטליב שליט"א האב"ק גלגוני (קסולנד).

ואם ה"י יהושע אומר שם אדוני וכן א"י ישראל היו אומ' רים שם ובינו היו כהולק כבוד לתלמיד לפני רבו (ע"י יומא ט"ט וטוט"ו מ"א וב"ק ק"ט) דהלא הש"ת הוא רבן של כל ישראל ע"ש הרמ"א ס"י רמ"ב ס"א"א וגם אם היו אומרים שם אדוני או רבנו איכא למיטעי כונתה להקב"ה השורה על משה וע"כ פירשו את שמו של משה, וכעין מ"ש הב"ח שם ס"י רמ"ב והביאו הש"ו בסקט"ו והש"ך בסקמ"ג דדוקא א"ה התלמיד לא למד רק לפני רב א' אומרים שהם מ

יש לפרש עמ"ש"כ בוה"ק ר' יקרא נ"ג דנקרא מצווע מוס' גר שתפלתו מוסגרת בשמ"י ולפ"ז גם הורתו מוסגרת כ"י ב" מקום ונה שם הוא תפלה וז"ש זאת תורת המצווע בהיותו תלא לומר רבי מורי פלוני כבר בשם הש"ך ע"ז דזה דוקא שלא ב" פניו אבל בפניו אין להזכיר

הרב הראשי שליט"א קבל מכתב-ברכה מצד המרכז העולמי של הסתדרות המזרחי - הפועל המזרחי

הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א קבל מכתב-ברכה מצד המרכז העולמי של הסתדרות המזרחי - הפועל המזרחי, בין שאר בו נאמר: שמחנו לשמוע כי כ"ב נבחר מחדש חבר הפרלמנט של מדינת רומניה. בשם המרכז העולמי של המזרחי והפועל-המזרחי ובשמי הריני מברך את כ"ב לרגל בחירה חשובה זו, הנותנת כבוד לא רק לכבודו באופן אישי אלא לעם ישראל בכלל וליהודי רומניה בפרט. יהי ה' עמו ויוכה להמשיך ביתר שאת את עבודתו בקודש לחינוך התורה והיהדות ולהאדרת האמונה בעם. בברכת הג' כשר ושמה לכ"ב ולביתו ובכבוד רב, הרב צמח זמברובסקי

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוגיה ז"ל ליקוט ועיבור הרב יצחק מאיר מארילוס

די אכילה זו, ותשבע לימות המשיח, ותורת, לעתיד לבא, היינו ושנו הדרגה, שעל ידי אכילה שתיא הנאה גופנית, עם כל זה עולים שלב רוחני, כי מעלה כמו שאר"ה חכמינו (מגילה דף י"ב) ישראל אוכלין ושותין מתהליין דבב"ר תורה ובדברו תשבות"ה. יוסף, כמה טריאויז היתה נראה לנו בה, הכי אפשר היה לאה"ה אומלל לראות בעובדה זו וזיק של תקווה ונחם, ומה ראה העתיד - אלקים חשבה לטובה זאקון מדומה היה זה, היה לאושר של להחיות עם רב"י, לכן כשיכיר יעקב מצרימה והגיעה השעה שידע סוף מהשבת האלק"ת, יתברך פונה אליו באלה הדב"ר ימים, ויוסף יתן ידו על הפנים נד"י, ויפרש חיים, הרי"ה מ"ה המאורע של יוסף חיים, ר"מ ע"י בני אדם קצרי"אראות הן, ומטיפי זמננו מסבירים מה ש' נהוגים ל"יתן היד על הפנים בקריאת ספוק"אראשון שבקריאת ש"מ. שלחן ערוך, אורח חיים (סימן ס"א סוף ה') הפסוק זה הוא הבטוי של היהודי והשקפתו על האנושות, כי מדת הרחמים ד' ומדת הדין אלקינו מתחידות לכולו רחמים ד' אח"ה, ואר"ה כשהוא נחקל בסתירות בחייו בראותו בהם טראגדיות, עליו לשים ידו על עיניו להבטיח בזה כי האשם הוא קוצר ראותו של העתיד וזה הוא ביאור משנתנו עשה לך רב מכל אחד ואחד, להתבונן למעשיהם, לדעת איזו דרך ישרה שתברור לך, ואיהו להתרחק ממנה, ואח"ה מוצא תועלת בכל אחד ואחד, כן אתה מתיחס בעדינות לכל הנברא בצלם, והוא הדרך לדבק בדעים ואובדים, וסיקנה לך" אולם מדה זו תוכל להשיג בהיותך חזרו השקפה היהודית שאת, הכל עשה יפה" (קהלת ג'—ג"א). ומאילוי תקלים והו דן את האדם לכך זכות את האנושות כולה בתור דבר שלם, לכך זכות, אם התחשב רק עם הפרטים, תמצא גם נשחתי"ב, אבל עליו להסתכל בעיקר ב" צרופים לדבר אחד שלם. מה יתנה בשמחה על בלק (במדבר כ"ג—ג"א): אפס קצוה תראה וכלו את תראה", כי באם תראה כלו או, וכלו מהמדי"ם" (שיר השירים ה—ט"ז).

די אכילה זו, ותשבע לימות המשיח, ותורת, לעתיד לבא, היינו ושנו הדרגה, שעל ידי אכילה שתיא הנאה גופנית, עם כל זה עולים שלב רוחני, כי מעלה כמו שאר"ה חכמינו (מגילה דף י"ב) ישראל אוכלין ושותין מתהליין דבב"ר תורה ובדברו תשבות"ה. יוסף, כמה טריאויז היתה נראה לנו בה, הכי אפשר היה לאה"ה אומלל לראות בעובדה זו וזיק של תקווה ונחם, ומה ראה העתיד - אלקים חשבה לטובה זאקון מדומה היה זה, היה לאושר של להחיות עם רב"י, לכן כשיכיר יעקב מצרימה והגיעה השעה שידע סוף מהשבת האלק"ת, יתברך פונה אליו באלה הדב"ר ימים, ויוסף יתן ידו על הפנים נד"י, ויפרש חיים, הרי"ה מ"ה המאורע של יוסף חיים, ר"מ ע"י בני אדם קצרי"אראות הן, ומטיפי זמננו מסבירים מה ש' נהוגים ל"יתן היד על הפנים בקריאת ספוק"אראשון שבקריאת ש"מ. שלחן ערוך, אורח חיים (סימן ס"א סוף ה') הפסוק זה הוא הבטוי של היהודי והשקפתו על האנושות, כי מדת הרחמים ד' ומדת הדין אלקינו מתחידות לכולו רחמים ד' אח"ה, ואר"ה כשהוא נחקל בסתירות בחייו בראותו בהם טראגדיות, עליו לשים ידו על עיניו להבטיח בזה כי האשם הוא קוצר ראותו של העתיד וזה הוא ביאור משנתנו עשה לך רב מכל אחד ואחד, להתבונן למעשיהם, לדעת איזו דרך ישרה שתברור לך, ואיהו להתרחק ממנה, ואח"ה מוצא תועלת בכל אחד ואחד, כן אתה מתיחס בעדינות לכל הנברא בצלם, והוא הדרך לדבק בדעים ואובדים, וסיקנה לך" אולם מדה זו תוכל להשיג בהיותך חזרו השקפה היהודית שאת, הכל עשה יפה" (קהלת ג'—ג"א). ומאילוי תקלים והו דן את האדם לכך זכות את האנושות כולה בתור דבר שלם, לכך זכות, אם התחשב רק עם הפרטים, תמצא גם נשחתי"ב, אבל עליו להסתכל בעיקר ב" צרופים לדבר אחד שלם. מה יתנה בשמחה על בלק (במדבר כ"ג—ג"א): אפס קצוה תראה וכלו את תראה", כי באם תראה כלו או, וכלו מהמדי"ם" (שיר השירים ה—ט"ז).

פנים אחת נסע הרב הקדוש מאפסא ז"ל, בעל אהבה ישראלית לעיר אחת. הכינוי שם שיבילו שתי אכסניות, ומסרו את ה" בחירה הרב בעצמו, שיבחר לו אכסניו מהו יתאכסן. בעל האכסניות היו שניהם נבירים והנהגת הבית הייתה אצל שניהם ביתרו הכשר כראוי, ולשניהם היו דירות מרווחות המתאימות לקבל פני אורח גדול שכוה. אלא שאחד משניהם היה סני שומעניה, שהיו מרגיזים עליו בעבירות, והוא בעצמו ידע את ערכו, ולכן היה שפל בעיניו וענו וטוב המזג; והשני היה חזק מעבדות והיה מאלה הנקראים בשם: "הודים נאים", וה"ה מתנאה בזה. ובחר הרב הקדוש באותו בעל אכסניה שהיו מרגיזים עליו אחריו, ואצלו התאכסן, כששאלו אחריו"ן המקורבים את הרב לטעם בחירתו, השיב: — פלוני, אפילו נקי הוא, אולי, מעבירות, אבל מכיון שהוא בעל גאווה, הרי מצינו בנחמ"א, שעליו אמר הקב"ה, אין אני והוא יכילו"ן לדרג בחמיצה אה"ה ואם כביכול הקב"ה אין לו שם מקום — לא שכן אני; אבל לא שאין בו נסוה הוה, רק שיש בו עבירות, הרי מפורש בתורה, "השוכן אתם בתוך טומאותם", ומכיון שהקב"ה יש לו שם אכסניה, גם אני התאכסנתי אצלו.

פרקי-אבות

דורש לפרקים, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" ר"י בים הם המפרשים שמתלבטים להסביר החלטתו של התנא, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ושואלים הולכים בו, הלא ישנם כמה וכמה מהתנאים תורה, פורקי עול משתמטים ממלוי חובתם הדתי והצבוי גם אלו יש להם חלק לעולם הבא? התנא מעודד בזה הש"ך פתם על הנהגת העולם אין דין אבל יש להעמיט כוונה נכונה במאמרו, כי מביע בזה שאל יחלים משהו, כי רק הושבי בית המדרש, העוסקים בתורה ובעבודת עבודת השם זו תפלה, (תענית ב"י, איוו עבודה שהיא בלב ה"י וזמ"ר זו תפלה), ואך הם מוכשרים לזכות נפשם ב" אושר ורוחני, מה שאין כן אנשים שבשוק, בסחרים, פועלים, נושאי סבל הקבועים בחיים הפשוטים וקפואים. להם אין אפשרות ל" רומם נפשם לשמי מרום. על כן מכריז בקול גנים, כי לא כן הוא אלא כל מת שבשם יש" ראל יכונה, מוכן בעדו מכשיר, עשוי שלבים הרדגתיים, וכל אחד יכול להגיע בו לחלקו הראוי לו. לעולם ירשו ארץ" על ידי ארצות גם כן יכולים לזכות לעולם הבא, וזה מוגלם בקרא (רות ב'—ג') לפי ד' רישת חכמינו ז"ל (במסכת שבת ק"יג): ותאכל ותשבע ותורה, ודרשו, ותאכל בעולם הזה (על

חסידים מספרים

השוכן אתם בתוך טומאותם

פנים אחת נסע הרב הקדוש מאפסא ז"ל, בעל אהבה ישראלית לעיר אחת. הכינוי שם שיבילו שתי אכסניות, ומסרו את ה" בחירה הרב בעצמו, שיבחר לו אכסניו מהו יתאכסן. בעל האכסניות היו שניהם נבירים והנהגת הבית הייתה אצל שניהם ביתרו הכשר כראוי, ולשניהם היו דירות מרווחות המתאימות לקבל פני אורח גדול שכוה. אלא שאחד משניהם היה סני שומעניה, שהיו מרגיזים עליו בעבירות, והוא בעצמו ידע את ערכו, ולכן היה שפל בעיניו וענו וטוב המזג; והשני היה חזק מעבדות והיה מאלה הנקראים בשם: "הודים נאים", וה"ה מתנאה בזה. ובחר הרב הקדוש באותו בעל אכסניה שהיו מרגיזים עליו אחריו, ואצלו התאכסן, כששאלו אחריו"ן המקורבים את הרב לטעם בחירתו, השיב: — פלוני, אפילו נקי הוא, אולי, מעבירות, אבל מכיון שהוא בעל גאווה, הרי מצינו בנחמ"א, שעליו אמר הקב"ה, אין אני והוא יכילו"ן לדרג בחמיצה אה"ה ואם כביכול הקב"ה אין לו שם מקום — לא שכן אני; אבל לא שאין בו נסוה הוה, רק שיש בו עבירות, הרי מפורש בתורה, "השוכן אתם בתוך טומאותם", ומכיון שהקב"ה יש לו שם אכסניה, גם אני התאכסנתי אצלו.